

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри

_____ С.І. Сидоренко

«_____» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

випускника освітнього СТУПЕНЯ магістр

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

Тема: *Емоціогенність концепту вампір в англійській мові й мовленні (на матеріалі словників та англomовних романів-трилерів)*

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«Мз» СІТЧЕНКО СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Керівник: канд. пед. наук, доцент СЕМИГІНІВСЬКА ТЕТЯНА ГРИГОРІВНА

Консультант розділу:

Розділ I. _____ (Семигінівська Тетяна Григорівна)

Розділ II. _____ (Семигінівська Тетяна Григорівна)

Розділ III. _____ (Семигінівська Тетяна Григорівна)

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2021

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. До питання концепту вампір в літературі.....	7
1.1. Джерела емоціональної напруги в літературі та їх характеристика.....	7
1.1.1. Емоціогенність як ключ до створення емоційного фону літературного твору.....	7
1.1.2. Джерела емоціональної напруги в романах про вампірів.....	9
1.2. Модель концепту вампір.....	12
1.3. Підходи та способи до перекладу концепту вампір.....	20
Розділ 2. Методика та методологія дослідження емоційної складової концепту вампір.....	23
2.1. Теоретичне підґрунтя для аналітичних досліджень концепту.....	23
2.1.1. Основні методологічні положення аналізу концептів.....	23
2.1.2. Структурний зміст та способи вербалізації концепту.....	25
2.1.3. Інтерпретації концепту в розрізі аналітичних досліджень	30
2.2. Лінгвістичний, когнітивний та культурологічний аналіз концепту.....	32
2.2.1. Концепт з погляду когнітивно-культурологічних досліджень.....	32
2.2.2. Концепт з погляду лінгвокультурологічних досліджень.....	35
2.2.3. Вираження емоційної складової підконцептів концепту вампір у мовленні та мов.....	37
Розділ 3. Перекладацькі трансформації, що зберігають значення концепту вампір в українському перекладі.....	41
3.1. Перекладацькі трансформації у контексті збереження змістової складової та структурної побудови перекладеного тексту.....	41
3.2. Калькування як спосіб збереження відповідної емоційної концептосфери у англомовних романах-трилерах про вампірів та словників.....	46
3.3. Лексико-граматичні трансформації в українському перекладі англомовних романів-трилерів про вампірів та словників.....	50
3.3.1. Класифікація лексико-граматичних трансформацій в розрізі контекстуальності їх використання у перекладацькій діяльності.....	52

3.3.2. Лексичні трансформації, які на практичному рівні допомагають збереженню змістової та емоційної напруги у творах про вампірів.....	57
3.4. Лексико-семантичні трансформації, їх види та вплив на концептосферу англomовних творів про вампірів.....	61
Висновки.....	73
Список використаних джерел.....	77
Додатки.....	85
Додаток А.....	85
Додаток Б.....	86
Додаток В.....	87
Додаток Г.....	88
Додаток Д.....	89

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження концептів та їх ролі в мовній парадигмі в контексті сучасної лінгвістики є однією з найактуальніших тем, через тісний взаємозв'язок мовознавства із культурою та індивідуальними особливостями психології сприйняття реальності різноманітними соціальними групами та індивідами окремих мовних сімей, мов та діалектів. У роботі буде розглянуто емоціогенність концепту ВАМППР в англійській мові й мовленні та особливості перекладу концепту розробленого англomовними авторами. Це є доцільним з огляду на те, що тематика вампіризму була та залишається дуже популярною в середовищі романів-трилерів (особливо написаних), і, як це загальновідомо, на сьогоднішній день англійська мова є провідною мовою європейської цивілізації і навіть більшості світу загалом. У сучасній лінгвістиці ведуться палкі суперечки щодо трактування поняття «концепт», і розуміння цього поняття є різним навіть у нашій літературі порівняно з англomовними джерелами. Нижче буде проаналізовано дослідження концептосфери виконані різноманітними відомими авторами та надана власна оцінка стану наукової думки щодо концептології у руслі лінгвістичного (лінгвістичний аналіз), когнітивного (когнітивна інтерпретація) та культурологічного (сфера асоціацій) підходів до вивчення відповідного концепту.

Концепт ВАМППР буде досліджено з огляду на усі найновітніші підходи та парадигми сприйняття, також наш погляд впаде на засоби, якими досягається емоціогенність концепту ВАМППР для англomовних читачів, як такі читачі трактують значення та семантику цього концепту, та як ці засоби відтворюються в українському перекладі і сприйняття українськими читачами слова ВАМППР відповідно, також будуть порушені питання вербалізації. Згідно викладеного нижче буде оцінено вплив концепту ВАМППР на формування багатьох концептів англomовної літератури та трилеру як жанру – як було створено окрему реальність, хоча і вигадану, і як вона вплинула на свідомість мільйонів людей по всьому світу, що і доводить актуальність теми. Буде проведено системний аналіз дослідивши відповідні нюанси: структура, організація, семантичні та етимологічні особливості,

когнітивні та лінгвістичні аспекти, дослідимо пов'язані з цим метафори, а також основні проблеми вербалізації концепту ВАМПІР.

Мета виконання дипломної роботи. Дослідити концепт ВАМПІР в англomовній літературі та способи передачі його емоціогенності й на основі цього надати точний та детальний опис структури та змістовно-когнітивної складової усієї концепції слова ВАМПІР та її вербалізації. Вивчити ключові та основні історичні етапи побудови змістової складової, починаючи від зародження і аж до сучасного стану концепту в культурному, когнітивному та культурному контекстах.

Пріоритетними завданнями роботи виступають: 1. Визначити та описати теоретичну частину, яка стосується проблематики концептів загалом, також теоретизування методів їх дослідження та вербалізації, 2. Розкрити усі засоби передачі емоціогенності концептосфери, 3. Дослідити проблематику перекладацької діяльності пов'язаної саме із концептом ВАМПІР та її кореляції із оригінальними текстами згідно усіх теоретичних аспектів сучасної лінгвістики на базі словників та художніх творів, 4. Визначити структуру та зміст концепту ВАМПІР та їх аналіз відповідно поглядів тієї ж сучасної лінгвістики, моделювання концепту ВАМПІР в англomовних романах-трилерах та словниках, 5. Проаналізувати як вже визначена структура та зміст концепту ВАМПІР впливають на когнітивний апарат та культуру як індивіда так і окремих соціальних груп в цілому, англomовних та українomовних читачів зокрема, і, на сам кінець, 6. Надати комплексних висновків щодо стану концепту ВАМПІР на сьогодні і загалом, враховуючи аспект емоціогенності, його вплив на культуру та соціальне життя.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є концепт ВАМПІР та особливості вираження його емоціогенності, використовуючи слова, словосполучення, фрази та фразеологізми, а також теоретичні особливості відповідного феномену, висвітлені як українomовними так і англomовними авторами, а також перекладацькі трансформації, що зберігають значення концепту вампір в українському перекладі.

Предмет. Предметом дослідження виступає концепт ВАМПІР та його емоціогенність в англійській мові й мовленні (на матеріалі словників та

англомовних романів-трилерів) за допомогою слів, словосполучень, фраз та фразеологізмів; когнітивні, лінгвістичні, культурологічні характеристики концепту ВАМППР та його вербалізація в англомовних в художніх творах та словниках. Додатково предметом дослідження виступають проблематика українського перекладу в розрізі збереження відповідної емоційності і перекладацькі трансформації концепту ВАМППР.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна полягає у наступному: 1. Вперше було надано повний лінгвістичний, когнітивний та культурологічний опис концепту ВАМППР, 2. Було розглянуто проблематику передачі емоційності концепту ВАМППР на матеріалі словників та англомовних романів-трилерів, 3. Було детально проаналізовано перекладацькі трансформації та досліджена уся проблематика перекладу концепту ВАМППР та його підконцептів, 4. концепт ВАМППР було проаналізовано використовуючи найсучасніші методики лінгвістичного аналізу, які будуть, по мірі необхідності удосконалені або заново змодельовані, 5. Було вивчено вплив концепту ВАМППР на свідомість як англомовних так і україномовних читачів (в розрізі усіх з'ясованих перекладацьких трансформацій), 6. Було проведено аналіз підконцептів концепту ВАМППР.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичне значення теоретично-практичного аналізу концепту ВАМППР в англійській мові й мовленні (на матеріалі словників та англомовних романів-трилерів), його емоційності та перекладацьких трансформацій полягає в тому, що цією роботою буде зроблено значний внесок у концептологію як складову науки лінгвістики; дану роботу буде можливо використовувати при аналізі інших і навіть розробці власних концептів та підконцептів та їх емоційності.

З практичної точки зору ця робота стане в нагоді перекладачам літературних творів з англійської на українську мову.

Особистий внесок випускника. Особливим внеском є повне розкриття концепту ВАМППР та його специфіки з точки зору лінгвістичного, когнітивного та культурологічного аналізу, а також проблематики перекладу українською мовою концепту ВАМППР та передачі його емоційності. В даній роботі не лише

передається зміст та структура концепту ВАМППР, а й розкривається способи передачі його емоціогенності у англійській мові і перенесенні цієї ж емоціогенності українською мовою.

Апробація отриманих результатів. Основні результати дослідження оприлюднено на Міжнародній науково-практичній конференції «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури» (7-8 травня 2021 року, м. Львів).

Публікації. Сітченко С.С. Емоціогенність концепту вампір в англійській мові й мовленні, Львів, 2021. с. 105-108.

Сітченко С.С. Модуляції як перекладацькі трансформації, що допомагають збереженню емотивної еквівалентності концептосфери художнього твору (на прикладі роману Брема Стокера «Дракула»), Львів, 2021. с. 127-130.

РОЗДІЛ 1

ДО ПИТАННЯ КОНЦЕПТУ ВАМПІР В ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Джерела емоціональної напруги в літературі та їх характеристика

1.1.1. Емоціогенність як ключ до створення емоційного фону літературного твору

Кожен раз в процесі комунікації, незалежно від культури, мовної групи або мови, кожен індивід відчуває певну емоційність і, зокрема, емоційну напругу, які є ідентичними для всіх людей, але способи передачі, інтенсивність переживання та подальший вплив на індивіда таких емоцій є різними. Наше дослідження джерел емоційності в літературі слід почати із констатації того, що невід'ємною частиною кожної сучасної мови є емоційна складова, яка виражається через систему лінгвістичних емотивних інтерпретацій таких емоцій, до їх складу входять відповідні лексичні конструкції, порядок слід у висловлюванні, усталені фразеологізми, що історично носять емоційне забарвлення та багато іншого.

В цьому контексті згадаємо В.І. Шаховського, який (на ряду із Ш. Баллі, Л. Вольфом та Ларінім Т.В.) розрізнив такі два поняття, як емоційність та емотивність, розробивши та ввівши до лінгвістики самостійну підгалузь, що називається «емотіологія» [1, с. 39]. Під емоційністю ми розуміємо характеристику властивостей психіки людини у розрізі вираження нею почуттів та емоцій (які виникають як відповідь на подразники навколишнього світу людини), а під емотивністю – здатність слова, фрази, фразеологізму або метафоричного найменування викликати чи передати відповідні емоції у носія мови. На думку Шаховського лексичні засоби передачі емоцій є головними серед усіх інших, їх розділяють на лексику емоцій – слова та мовні конструкції, що виражають емоції безпосередньо або описує їх, деякі вчені відносять до лексики емоцій, а деякі відокремлюють в окрему категорію, емоційну лексику – слова та словосполучення, що мають емоційне забарвлення або надають емоційну оцінку, і, на сам кінець, емотивну лексику, яка є поєднанням лексики емоцій та емоційної лексики, а тому є будь-яким засобом вираження емоцій за допомогою мовних одиниць різноманітного

рівня. Отже емотіологія, як підгалузь лінгвістики, була покликана вивчати можливості мови у передачі емоцій, і вона підтвердила те, що у мові присутні емотивні складові лексики перераховані вище. Такі вчені як: Бабенко Л.Г. 1989, Водяха С.А. 1993, Графова А.Е. 1991, Жельвіс В.І. 1995, Красавській Н.А. 1995, Малинович М.В. 1989, Нушікян Е.А. 1989, Тарасова Л.Ф. 1990, Фоміна Н.М. 1987, Яковлів І.В. 1995, Янелюкайте С.С. 1985, Danes 1994 Volek 1987 і інші вивчали проблему емотивності і розглядають її як загальну для всіх мов категорію [2, с. 1], саме ці автори надають більш поглиблене розуміння емотивності.

Також дуже важливо розрізняти такі два поняття як емотивність та емоціогенність. Щоб дати найточніше визначення емоціогенності, слід звернутися до такої науки як психологія, яка визначає емоціогенну ситуацію, як ситуацію яка викликає у людини емоційне напруження та супроводжується переживанням сильних емоцій [6, с. 137]. Під емоціогенністю ми розуміємо специфічну емоційну атмосферу, яку несе у собі текст, що здатна викликати у читача емоції (матиме емоційний ефект), тобто текст може бути емоціогенним при цьому не будучи емотивним, адже в кожній людини будь-який текст може викликати певні емоції, зважаючи на колишній життєвий досвід, подібність ситуацій з минулого, ремінісценції на колишній досвід реального життя або ж прочитаних раніше текстів. Тобто емоціогенність – це категорія, яка не завжди буде залежати від лексичних засобів передачі емоцій (якості мовних одиниць в контексті створення емоційної напруги), але й від суб'єктивного психіко-емоційного стану людини, її соціалізації та рівня освіти і знань про навколишній світ. У даній роботі увага, все ж таки, буде зосереджена на лінгвістичних засобах створення напруги, а психології та суб'єктивним чинникам емоціогенності в даній роботі буде приділено значно менше уваги.

У літературі емоціогенність і емоціогенна напруга зокрема досягаються за допомогою відповідної організації самого літературного твору, сюжетної лінії, а також через емотивні засоби, які використовує автор. Рівень емоціогенної напруги корелює із непередбачуваністю наративу та лексичних засобів передачі емоцій – чим вища непередбачуваність, тим вища емоціогенність. Сам же емоційний фон

літературного твору задається автором шляхом надання моральної, етичної, естетичної оцінки подіям або явищам у тексті, що втілюється шляхом використання лексичних прийомів, які і задають емоціогенну атмосферу усього тексту. Читач у цьому процесі відіграє активну роль, доповнюючи емоціогенну атмосферу створену автором своїми власними думками, досвідом, переконаннями, які можуть як збігатися із авторською задумкою так і відрізнятися від неї, викликаючи певні емоції відповідно.

Яскравим прикладом є детективний жанр – читач намагається інтерпретувати події сюжету згідно власного життєвого досвіду та знань і отримує високий емоційний заряд у випадку, коли сюжетна лінія йде в розріз із його сподіваннями та поглядами на зовнішній світ, що і створює фон емоційного напруження такого твору і жанру в цілому. Додатково в текст включаються лексичні емотиви, метафори та метафоричні вислови, стійкі фразеологізми, мовні одиниці та конструкції, що ще більше підсилюють емоціогенний ефект, виводячи рівень емоційної напруги на ще вищий рівень. Із вказаного вище стає зрозумілим, що навіть лексичні одиниці не пов'язані із емоційною сферою мають емотивний потенціал, але не є емотивом сама по собі, і емотивну складову до таких одиниць може додати автор, використовуючи відповідні художні прийоми, а доповнить її читач через призму свого сприйняття. Далі такі лексичні одиниці можуть зберегтися в культурному контексті як емотиви або ж залишитись без подальшої уваги.

Автор і його літературний текст передбачає емоційну реакцію читача, він діє проактивно, використовуючи емоціогенність як комплексний ключовий засіб для створення відповідного емоційного фону, в який занурюється читач, гіперболізуючи усі емоціогенні прийоми своїм ставленням до подій, явищ та мови твору, пропускаючи їх через власні думки, переконання, когнітивний та психічний апарат.

1.1.2. Джерела емоціональної напруги в романах про вампірів

Емоції представляють собою вроджений адаптивний механізм людини, призначений для оцінки та реагування на явища і ситуації навколишнього світу. В усіх рівнях мови емоційність виражається такими засобами, як: лексичні,

синтаксичні, словотворчі, а також фразеологію. Згідно В.І. Шаховському, лексично, емоції виражаються через певні емотиви конкретних емоцій, представлених прямим номінатором, через метафоричний та метонімічний перенос та експресивно забарвлені слова-емотиви, які мають емотивну сему. Також емоцію може нести ціле речення, як синтаксична одиниця.

При створенні літературного твору автор, зазвичай, рефлектує стосовно свого емоційного стану під час написання тексту, а також дає власну емоційну оцінку концептосфери, яка вербалізується у просторі роману. Такі оцінки можуть нести як позитивний так і негативний характер, експлікуючи читача та реципієнта художнього твору своїми власними емоціями та емоціогенним пафосом всього твору загалом. Таким чином автор постає у вигляді спостерігача, що стежить і за самим собою і за емоційним фоном власних вербалізованих думок. Для того щоб проявити емпатію та перейнятися емоціями автора читач повинен мати певну обізнаність щодо того, як реагувати на ту чи іншу описану ситуацію, таким чином автор і читач взаємопов'язуються між собою у бажанні з одного боку донести емоцію з іншого боку її сприйняти.

Художній твір у своїй структурі містить величезну концептосферу, яка наповнюється багатьма гранями емоціогенного фону. В ситуації пізнання не тільки реального світу, а й художнього твору, людина концептуалізує отриману інформацію, використовуючи не лише холодний інтелект, а й емоційний апарат тому, що людина – це істота, яка емоційно пов'язана з реальністю яка її оточує. Можна сказати, що будь-який текст, сприймається читачами через емоціональну призму, яка, у свою чергу, є скоріш суб'єктивною когнітивною оціночною інтерпретацією реальності, аніж самою об'єктивною реальністю. До того ж, сама культура диктує людині когнітивні сценарії емоцій, що підпадають під ту чи іншу емоційну ситуацію, і в різних культурах такі сценарії можуть різнитися. Читаючи текст та пригадуючи чи уявляючи себе у ситуаціях подібного емоційного сценарію реципієнт відчуває відповідні емоції, так само, рекурсія чи руйнування сталого емоційного сценарію викликатиме певний спектр емоцій.

Емоціогенний концепт ВАМПІР володіє асоціативними та емоційними ознаками, що вербалізуються в дискурсі англомовних романів трилерів, створюючи відповідну концептосферу наповнену такими базовими емоційними концептами, як: страх, насторога, тривожність, відраза, жах, хвилювання, безпорадність, потрясіння та відчуття загрози і всі емоції пов'язані філогенетичною схожістю з ними, а з іншого боку концептуальний образ вампіра манить до себе, викликаючи інтерес перемішаний із почуттям жаху, почуття схоже на те, коли ми спостерігаємо хижака в живій природі. В англомовних романах-трилерах всі ці емоції виражаються у поведінці героїв, вмотивованій емоціями і здебільшого носять характер неконтрольованості, аніж поведінковою реакцією на емоцію, а також через фізіологічні реакції, здебільшого, із зовнішніми проявами фізіологічних змін героїв:

1) ... *and that strange mixture of **fear-meaning** movements which I had seen outside the hotel at Bistritz — the sign of the cross and the guard against the evil eye* [58].

2) *Then a dog began to howl somewhere in a farmhouse far down the road – a long, agonised wailing, as if from **fear*** [58].

3) *I **shuddered** as I bent over to touch him, and every sense in me **revolted** at the contact...* [58].

4) *The **excitement** of the passengers grew greater* [58].

Також застосовуються лексичне відображення просодії та кінем (*his hands trembled, and then with some hesitation he asked*), лексичний відображення емоцій шляхом вживання емотивів (*My God, if this be so!*), звичайне порівняння та стилістичне прикрашання (*every sense in me revolted*). Автори романів-трилерів про вампірі застосовують і синтаксичні засоби та прийоми для надання тексту більшої емоціогенності, використовуючи структуру речення, інтонаційні та змістові одиниці, композиційні особливості, пунктуацію, авторські розділові знаки та інші. Одним із засобів передачі емоції є також синтаксичні фігури – риторичні питання: *What ought they to be in China?* [58], (цей приклад передає емоцію несподіваного

здивування), риторичні вигуки (*My God, if this be so!*) [58], інверсії, антитези, оксюмори, еліпси та інші.

Всі ці засоби не завжди намагаються на пряму передати емоційний стан героя чи автора, а лише створюють певний фон емоційності тексту та задають тональність роману.

1.2. Модель концепту вампір

Для початку розбору моделі концепту ВАМПІР необхідно дати визначення ключовим поняттям, і тут ми погоджуємося із визначенням концепту В.В. Колосова, який вважав, що концепт – це чистий зміст, який ще не отримав вербального вираження у формі мовлення, а проявляється цей чистий зміст саме у слові, фразі, мовленні. Тому концепт не слід плутати із поняттям (що лише узагальнює та класифікує знання про явище чи предмет). Моделювання концепту є одним з методів його дослідження для розкриття того, яким чином реальність або уява автора в рамках відповідного концепту перетворюються у текст, цей метод полягає у тому, щоб створити модель концепту та, згідно Бутковій Л.О., виразити в ній специфіку його ментального змісту по вербальним репрезентаціям [21] для дослідження та аналізу його структури, і навіть опису усієї концептосфери літературного твору, його частини чи окремої промови. В сучасній науці вчені виділяють такі типи моделей концептів, як однорівневий (базовий шар – лише відчуттєве ядро) та багаторівневий (присутні когнітивні шари навколо ядра), а також сегментні (базовий чуттєвий шар та інших рівноправні шари) концепти.

Згідно лінгвістично-культурологічного підходу моделювання проводиться починаючи з того, що здійснюється компонентний аналіз номінативної лексики, яка вербалізує концепт – в компонентній структурі концепту виділяються лексеми центральних елементів та периферії, на основі отриманої інформації проводиться реконструювання, а також графічне моделювання концептуальної структури, в кінці всі отримані результати обґрунтовуються та намічаються перспективи подальшого аналізу (наприклад дослідження концептів більш високого порядку – макроконцептів, що відносяться до досліджуваного концепту). Для роботи в цьому напрямі зазвичай використовуються різноманітні (тлумачні) словники, таким чином

можна виявити специфіку репрезентації на мовному рівні, квантативні характеристики та виокремити ядро, навколоядрову структуру (образи нижчого порядку) та ближню та дальню периферії самого поля.

Далі визначаються компоненти, які є домінантними, для цього використовуються лексикографічні джерела, а також визначається рівень концептуалогічної сформованості і компоненти навколо ядрової структури описуються максимально детально. Визначаються метафоричні засоби для вербалізації відповідного концепту, які становлять основу польової структурної моделі тому, що вони узагальнюють та опосередковують виразники певного явища через мову, а це, у свою чергу, є кінцевим результатом осмислення відповідного явища через призму нашої свідомості, в цьому процесі саме явище не матеріалізується, матеріалізується лише його опосередкована та узагальнена репрезентація, і це виконується за допомогою мови. Також буде доцільним виокремити синонімічні ряди до номінальної лексеми, що виконується використовуючи тезауруси, словники тлумачні та синонімічні, а також енциклопедичні матеріали лінгвістичної направленості. Для корегування та уточнення отриманих матеріалів словників та академічної літератури слід додати приклади, які необхідно почерпнути з різноманітних англomовних художніх текстів (романів-трилерів), які виступають зразками втілення мовної структури, а саме реалізацією контекстуальності досліджуваного концепту. Приклади з літератури допоможуть виявити проміжні когнітивні ознаки концепту, асоціативні ряди та історичні зміни, яких набував концепт із плином часу. Додатково під аналіз попадає мовний корпус концепту – фразеологізми, пареміологічні ряди, пов'язані афоризми, а також система порівнянь, яка була усталена із часом існування концепту і фіксує образи-репрезентанти відповідного концепту у певній мові.

Робота із моделювання концепту в кінцевому результаті допоможе детально уточнити лінгвістичний, когнітивний та семантичний статус концепту, точно визначити та описати структуру, обрати подальшу методологію її дослідження, показати саму модель, як культурологічну одиницю, використовуючи для цього усі виявлені репрезентативи, проаналізувати концепт та його специфіку, яка забарвлює

зміст мовних одиниць в середині концепту і тим самим впливає на індивідів, які сприймають даний концепт, і загалом систематизувати лінгвістично-культурологічні напрацювання щодо аналізу концептів, які були розроблені раніше іншими авторами.

З точки зору когнітивно-культурологічного напрямку, нами була обрано методологією дослідження концепту, яка називається фреймовою теорією, яку започаткували М. Мінський, Ч. Філлмор та далі С. А. Жаботинською. Під фреймом ми розуміємо ієрархічну стереотипну структуру знань, що описує концепт, в цій структурі між собою поєднується досвід і мовний фундамент. Фрейм включає в себе одиниці, що несуть основну, типову і потенційну інформацію, яку асоціюють з певним концептом, його структурні елементи можуть переходити з одного фрейму в інший. Структурно фрейм представляє собою дворівневу модель з вершиною (макропропозицією) і слотами, що заповнюються пропозиціями. Пропозиції містять декілька актантів, які пов'язуються між собою предикатом [35]. Фреймове дослідження спирається на виявлення та глибинний аналіз паремій – висловлювань притаманних для носіїв культури та мови, з яких надалі буде побудовано фреймову модель концепту; також визначаються логічні предикативи денотативного значення номінативної лексики, потім вони будуть згруповані у зазначені схеми пропозицій по принципу понятійності та узагальнення.

На початку дослідження концепту методологією було обрано фреймове моделювання, що і буде виконано нижче. В кінцевому результаті будуть знайдені мовні форми репрезентації концепту, розглянуто його етимологічне прошарування, роль у формуванні картини світу та світогляду носіїв культури, будуть вивчені трансформації, які пройшов концепт історично. Це буде виконуватись поетапно: виявлені понятійний фундамент концепту, категоріальні характеристики, лексики, що номінуватимуть концепт, проведено фреймове моделювання, виявлені усі образні характеристики та способи актуалізації, визначені історичний розвиток та подальше спрямування концепту у майбутньому.

Об'єкт аналізу – концепт ВАМПР, лексикалізований в англійській літературі. Предметом – лексично-семантичні нюанси концепту ВАМПР в

англомовних романах-трилерах про вампірів та англомовному художньому мовленні. Методологія дослідження позичена у С.А. Жаботинської, ми побудуємо концептуальні мережі базових фреймів.

Дефініційно аналізуємо слово ВАМПІР / VAMPIRE, використовуючи матеріал англійських словників, виокремлюючи денотативні предикати цієї лексеми:

Origin: Mid 18th century from French, from Hungarian vampir, perhaps from Turkish uber 'witch'[64]; (1700-1800) French German vampir, from Serbo-Croat, perhaps from Turkish uber "witch" [64].

- 1) *In stories, a dead person that sucks people's blood by biting their necks [64].*
- 2) *The reanimated body of a dead person believed to come from the grave at night and suck the blood of persons asleep [65].*
- 3) *One who lives by preying on others [65].*
- 4) *Woman who exploits and ruins her lover [65].*
- 5) *A creature from folklore that subsists by feeding on the vital essence [72].*
- 6) *(In stories) A dead person who comes back to life and sucks blood from other people at night [63].*
- 7) *(In European folklore) A corpse supposed to leave its grave at night to drink the blood of the living by biting their necks with long pointed canine teeth [67].*
- 8) *A person who preys ruthlessly on others [67].*
- 9) *Vampire bat: A small bat that feeds on the blood of mammals or birds using its two sharp incisor teeth and anticoagulant saliva, found mainly in tropical America. [67].*
- 10) *A character in stories who appears at night to bite people's necks and suck their blood [68].*
- 11) *Spectral being in a human body who maintains semblance of life by leaving the grave at night to suck the warm blood of the living as they sleep [69].*

Далі необхідно згрупувати ці предикати, застосовуючи базові пропозитивні схеми, вони і будуть першочерговими категоріями когнітивної роботи, буде

встановлено типи зв'язків між ними. Тип схеми уточнюється через її належність до базових фреймів, які будуть перехресно згруповані, утворюючи інтегральні моделі:

Буттєві семи: квалітативні (критерій якості) семи: *creature, dead, comes back to life, with long teeth, reanimated, spectral being, corpse; from Turkish uber “witch”*. Локативні (критерій місця) семи: *In stories, from folklore, from the grave, In European folklore*. Темпоральні (критерій часу) семи: *at night*. Семи способу буття: *by preying on others, who exploits and ruins, who maintains semblance of life*.

Акціональні (критерій взаємодії) семи: *sucks people’s blood, preying on others, feeding on the vital essence, exploits and ruins her lover, drink the blood of the living by biting their necks*.

Посесивні (критерій володіння) семи: *with long teeth, the grave, two sharp incisor teeth and anticoagulant saliv*.

Ідентифікаційні (критерій виду, ролі) семи: *dead person, creature from folklore, vampire bat, Woman who exploits, reanimated body*.

Компоративні (критерій метафоричної тотожності) семи: *body of a dead, Spectral being, A corpse*.

Згідно отриманих даних вибудовуємо фреймову модельну мережу концепту ВАМПІР, дивитися Додаток А.

З відповідної семантичної фреймової моделі можемо побачити, що кожна із сем може бути використана для побудови іншої, їх взаємозв'язок є рекурсивним. Отже дана модель є складною, рекурсивною, довершена (із нею можна створити чітке уявлення про зміст концепту), із можливістю розпочинати процес пізнання із будь-якої схеми і логічно дійти до іншої.

Наведемо приклад того, як практично працює дана схема: для прикладу візьмемо короткий опис твору “The Coldest Girl in Coldtown” авторки Holly Black, в описі цього оповідання на сайті Вікіпедія є така фраза: “*Afraid that she will turn Cold (into a vampire), she takes Gavriel, Aidan, and herself to the nearest Coldtown.*” [88]. Читаючи цей уривок, як ми так і англомовні читачі, розуміємо, що сталася жахлива річ і чому вона боїться, адже, знаючи що собою представляє вампір, ніхто не хоче перетворюватися на нього: “*turn into a vampire*”, цей пафос вербалізований лише за

допомогою номінативного слова ВАМПІР зі значенням лексеми МЕРТВИЙ/ТРУП/ПРИВИД, П'Є КРОВ/ЖИВИТЬСЯ ЖИТТЯМ, можливість стати трупом, що п'є кров, викликає у читачів страх та відразу, навіть якщо слово *vampire* стоїть в лапках або його б взагалі там не було.

Що стосується висновків, то варто зазначити, що дані словників та лексикографічних текстів несуть у собі узагальнену інформацію, джерелом, якої стали художні твори та авторська уява літераторів. До такого аналізу необхідно додати ще й культурологічний аналіз, щоб мати більш повну картину, що складається стосовно концепту ВАМПІР, він буде виконаний у відповідному підрозділі.

Тепер перейдемо до короткого компонентного дослідження, яке вимагає не лише дефініційний аналіз, а й аналіз зв'язків досліджуваних лексичних одиниць об'єднаних в певну категорію – лінгвістично-синтаксичну групу, в якій слова поєднуються за принципом граматичної, семантичної подібності. До того ж, понятійна складова концепту ВАМПІР зумовлена семантикою вербалізаторів у мові. Дефініційна структура та ознаковість знаходять своє відображення у поняттєвому компоненті, який включає всі властивості та емоціогенність концепту ВАМПІР, після усвідомлення суті концепту, такі властивості зберігаються в розумі у формі вербалізаторів. Понятійний компонент формує ознаки концепту, які буде виявлено через детальний дефініційний та компонентний аналіз номінативних лексем у англomовному просторі. Ще раз проаналізувавши дефініції викладені вище, виокремлюємо в них інтегрально-диференційну компонентну складову, зумовлену присутністю у визначеннях відповідних елементів: 1. DEAD PERSON, dead, reanimated, corpse, dead body, grave, night. 2. CREATURE, vampire bat, spectral, being, sucks blood, biting necks, preying, long teeth. Ми не станемо давати точних визначень слів (тому, що їх зміст цілком зрозумілий), а відразу побудуємо схему, дивитися Додаток Б.

У ході аналізу було виявлено набір семантичних компонентів змістових ознак, що об'єктивують лексему ВАМПІР як концепт: *vampire* – *dead person*→*dead*→*reanimated*→ →*corpe*→*dead body*→*from grave*→*at night and*

creature→vampire bat→spectral→preying being→sucks blood→biting necks→long teeth.

Додаткові ознаки зафіксовані та уніфіковані в англomовних літературних та лексикографічних джерелах. Репрезентативність концепту ВАМППР не обмежується лише одною лексемою-номінантом. Розберемо синонімічні ряди концепту ВАМППР (див. Додаток Г) та Список похідних термінів (Додаток В), використавши для цього лексикографію.

Всі наведені вище вербалізатори концепту ВАМППР є взаємозамінними і не виключають використання одного чи іншого, всі вони – лише різні способи репрезентації концепту. Кожен з цих вербалізаторів відображає певну конкретну грань концепту ВАМППР, збагачуючи його понятійний компонент. Що ж стосується похідних фразеологізмів (дивитися Додаток В), то їх не так і багато, і всі вони пов'язані із такими негативно забарвленими дієсловами, як: *drain / sucks / ruin (life energy)*, що додає до образу концепту ВАМППР додаткової негативної конотації.

Далі нам необхідно звернути увагу на дефініційний та компонентний аналіз проведений в рамках фреймового моделювання вище. Дослідження словникових визначень лексеми ВАМППР / VAMPIRE показало, що ми маємо змогу виділити складові цієї лексеми та створити модель семантичної структури. Беручи до уваги дані отримані під час дефінітивного аналізу, можна точно стверджувати, що слово ВАМППР / VAMPIRE в англійськомовній культурі асоціюється з оживим трупом, що постає з могили, кажаном-кровопивцею, нічним хижаком, загробним створінням, що харчується людською енергією життя. Це і виступає Ядром концепту ВАМППР, воно включає в себе перераховані вище інваріативні ознаки: *VAMPIRE, Bloodsucker, Ghoul, Dracula / Alucard, Nosferatu*, ближньою периферією концепту ВАМППР є слова *Revenant, Hematophagous, Lamia, Leech*. До дальньої периферії концепту ВАМППР входять такі лексеми, як: *blood, creature, corpse, undead, folklore, woman, demon*.

Саме таким постає в уявленні пересічного англomовного індивіда вигадана літераторами (найбільше вплинув Брем Стокер [58]) уявна істота під назвою вампір.

Тепер необхідно встановити додаткові варіативні ознаки концепту ВАМПІР, і для цього, нижче, нами будуть використані художні літературні джерела (англомовні романи-трилери), де безпосередньо згадується вампір як концепт або опосередковано присутня тематика вампіризму, в якості метафоричних виразів, фразеологізмів тощо.

Bram Stoker “Dracula” 1897

*One of those big **bats** that they call **vampires** had got at her **in the night**, and what with his **gorge** and the vein left open, there wasn't enough **blood** in her to let her stand up, and I had to put a bullet through her as she lay. [58]*

*She was **bitten by the vampire** when she was in a trance, **sleep**-walking—oh, you start; you do not know that, friend John, but you shall know it all later—and in trance could he best come to take more **blood**. In trance she died, and in trance she is **Un-Dead**, too. [58]*

*“There are such **beings** as **vampires**; some of us have evidence that they exist. [58]*

***Count Dracula** had directed me to go to the Golden Krone Hotel...[58]*

*Один з тих великих **кажанів**, яких там називають **вампірами**, напав на нещасного коня вночі, висмоктає в нього з **горла** і відкритих ран стільки **крові**, що він вже не в силах був більше оговтатися, і мені довелося пристрелити його зі співчуття. [61]*

*Її **вкусив вампір**, коли вона була в трансі і бродила **уві сні**. О, ви здригнулися, ви поки нічого не знаєте, Джон, але ви все це дізнаєтеся пізніше, потім ... Поки вона перебувала в трансі, йому було дуже зручно смоктати її **кров**. У трансі вона **померла**, в трансі вона і перебуває «не-мертвою». [61]*

*На світі існують такі **істоти**, як **вампіри**, і деякі з нас переконалися на власні очі в їх існуванні. [61]*

***Граф Дракула** в своїх листах рекомендував мені готель «Золота корона» ...[61]*

Аналіз номінативного поля концепту ВАМПІР в романі Брема Стокера виявив, що семантичний набір компонентів змістових ознак є майже ідентичним із результатами дифініційного аналізу.

Цей підхід може бути використаний також для моделювання структури інших концептів із подібною тематикою.

1.3. Підходи та способи до перекладу концепту вампір

Згідно сучасної лінгвістичної науки переклад художніх текстів, що включають в себе концепти, вважається складною інтелектуальною діяльністю пов'язаною із культурним діалогом та використанням вивіреної методологічної та залученням правильних підходів та процедур перекладу. Це дозволяє найточніше перекласти той чи інший концепт з однієї мови на іншу, зіставивши змістове наповнення концепту зі сторони обох мов, лінгво- та етнокультур. Всі концепти входять в концептуальну картину світу, яка відображає реальну дійсність у розумі людини, а спосіб осмислення та об'єктивації всіх концептів детерміновано мовною картиною світу. Під час перекладу обидві концептуальні та мовні картини світу накладаються одна на одну, проникають між собою, та починають впливати одна на одну, створюючи нові смисли. Тому розуміння та інтерпретація концепту на пряму залежить від мови та культури, і тут ми можемо підсумувати те, що складність перекладу концептів полягає в міжкультурній та міжмовній асиметрії та відсутності єдності у структурній побудові. Така єдність буде спостерігатися лише при буквальному переводі, що майже ніколи не являється вірним рішенням з погляду смислових навантажень, особливо у випадку неспоріднених мов.

Саме тут в нагоді стає когнітивна лінгвістика, яка й аналізує типологічні характеристики концептів в художніх творах з точки зору ментальності, а також культурологічних особливостей носіїв певної мови. Перекладацька діяльність, що бере на озброєння когнітивний підхід аналізує текст-перекладу, як кінцевого результату процесу перекладання та спирається на три основні об'єкти досліджень: мовну картину світу культури оригінального тексту, мовну картину світу культури тексту перекладу та концептосферу тексту-оригіналу. Картина світу культури автора проходить через авторське переосмислення та концептосферу самого тексту, що надзвичайно ускладнює об'єктивізацію перекладацького процесу – перекладач має балансувати на грані різних культур та концептосфери в середині твору. Основними

засадами перекладача у випадку дисбалансу будуть рефлексія, проактивна інтелектуальна діяльність та здатність до розуміння і інтерпретації (тлумачення), які допомагають досягнути смислове навантаження, яке намагався передати автор оригінального тексту. Такий баланс досягається за допомогою проведення концептуального аналізу (описаний нами в іншому розділі), який дозволяє виявити, а потім відтворити структуру концепту та концептосферу оригіналу в тексті перекладу. Іншим аспектом, який допомагає у перекладі, є інтерпретативна теорія перекладу, яка вбачає в перекладі акт комунікації між трьома акторами: автором, перекладачем та читачем.

В романах-трилерах англomовних авторів концепт ВАМПІР представлений різноманітними семантичними рядами, це також знаходить відображення в україномовних перекладах. Сама ж лексема вампір у контексті англomовного роману розуміється, як мертва та повернута до життя особа, яка може перетворюватися на кажана, та створіння, що п'є кров живих людей та живиться їх життєвою енергією, емоційно цей образ викликає страх та відразу, але й приваблює до себе (наприклад, якщо вампір постає в подібності гарної дівчини), в сучасному контексті цей образ навіть романтизовано. Проблем із перекладом з англійської лексеми *vampire* не виникає, лексема просто запозичається методом транслітерації (*вампір*). Розуміння концепту ВАМПІР майже не залежить від мовного середовища, таке розуміння лише забарвлюється культурним простором народного національного фольклору. В англomовних романах-трилерах автори описують вампіра, використовуючи для цього вербалізатори, які входять до ближньої та дальньої периферії самого концепту. На сам кінець слід, сказати, що при перекладі слова вампір перекладачі також використовують синонімічні ряди розглянуті вище, загалом синонімічний ряд і на українській і на англійській мовах є аналогічним та дуже подібним.

Виходячи з викладеного вище, у першому розділі були досліджені джерела емоційності в літературних творах загалом, було запропоновано визначення поняття емоційності, як психічної особливості людини, та емотивності, як здатності слова викликати емоції, а також емоційності, як специфічної емоційної

атмосфери. Було розглянуто джерела емоціогенності, як емотивні так і через структуру самого тексту. Було виявлено, що сам концепт ВАМПІР володіє асоціативними та емоційними ознаками. Джерелами напруги є: лексичне відображення просодії та кинем, лексичний відображення емоцій шляхом вживання емотивів, звичайне порівняння та стилістичне, синтаксичні засоби, структуру речення, інтонаційні та змістові одиниці, композиційні особливості, пунктуація, авторські розділові знаки.

Нами була описана методологічна процедура побудови моделі. Далі концепт ВАМПІР було досліджено дефінітивним методом, проведено аналіз синонімічних рядів та фразеологізмів, на базі цього була побудована фреймова модель концепту і ми виокремили таку модель: *vampire* – *dead person*→*dead*→*reanimated*→*corpse*→*dead body*→*from grave*→*at night and creature*→*vampire bat*→*spectral*→*preying being*→*sucks blood*→*biting necks*→*long teeth*. Було виділено ядро: VAMPIRE, Bloodsucker, Ghoul, Dracula / Alucard, Nosferatu, ближню: Revenant, Nematophagous, Lamia, Leech і дальню периферію: blood, creature, corpse, undead, folklore, woman, demon.

Було описано підходи до перекладу концептів, і концепту ВАМПІР зокрема, який представлений семантичними рядами, лексема вампір – мертва та повернута до життя особа, запозичається методом транслітерації чи застосовуються синоніми.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ КОНЦЕПТУ ВАМПІР

2.1. Теоретичне підґрунтя для аналітичних досліджень концепту

2.1.1. Основні методологічні положення аналізу концептів

Лінгвістична наука, що вивчає концепти, під час аналізу концептів спирається на дослідження мовних та культурологічних факторів пов'язаних із концептом, а також когнітивні особливості людини. Здебільшого вчені виділяють два ключові підходи до лінгвістично-культурологічно-когнітивного аналізу концептів: системний підхід, який спирається на лексикографічне дослідження основних ключових емотивів (значення слів та фразеологізмів, а також їх багатозначності в контексті концептосфери, і їх психологічно-емоційний вплив на реципієнта) та текстовий підхід, який досліджує роль самого концепту в конкретному тексті (аналіз підконцептів, який створюють емоційний фон та напругу, аналіз концептів конкретного автора, семантичний аналіз концептосфери). М. П. Кочерган поділяє лінгвістичні дослідження на дві такі групи, як загальнонаукові (компонентний, описовий, кількісний, дефінітивний,) та спеціальні наукові (когнітивно-дискурсивний аналіз, психолінгвістичний та моделювання). У сучасних дослідженнях використовуються: стилістична інтерпретація, історичне дослідження, дефінітивна та когнітивна інтерпретації, дистрибутивний і текстовий аналіз, інтерпретація опису семантики мовних засобів, дослідження когнітивного опису носіїв мови і багато інших. Усі ці підходи та методики можуть бути скомпоновані між собою та використовуватися комплексно, доповнюючи мовний аналіз когнітивним та навпаки.

Що ж стосується основної і головної методології, то концептуальний аналіз, який передбачає концептуальне моделювання, є основним методом нашого дослідження концептів, на сьогодні він є найактуальнішим для дослідження концептосфери. Основною метою такого аналізу будь-якого концепту є опис системи та структури концепту в цілому, що виявляється у процедурах визначення усіх лінгвістичних прийомів, образів, асоціаційних рядів, метафор та конотацій (етимологічно та контекстуально), які визначають смислове поле об'єкту концептуалізації. Моделюється когнітивна структура концепту – образна складова концепту фіксує когнітивно-концептуальні метафори, які відображають концепт у свідомості носія мови та аналізуються ціннісні максими досліджуваної лінгвістичної культури, які знаходять своє відображення в самому концепті.

Якщо ж, наприклад, концепт репрезентується одним словом (як це є у нашому випадку), то починати аналізувати такий концепт доречніше через аналіз самого слова репрезентанта, що репрезентує концепт, і на підставі цього далі проводити дослідження по виявленню структури концепту через всебічний аналіз, використовуючи інші методики дослідження концептів.

У нашій роботі на різних етапах аналізу концепту будуть застосовані відповідні процедури: дефініційна (робота зі словниками), яка використовується для встановлення основних значень назви концепту; фреймова; етимологічна – для встановлення внутрішньої семантики назви концепту; контекстуальна, яку використовують для виявлення мовних засобів концептуальної репрезентації; структурно-семантична, застосована у структурно-семантичній таксономії мовних конструкцій, що репрезентують концепт; кількісно-компаративна процедура – для порівняння кількісних співвідношень застосована не буде. Більш впорядкований і структурований опис вказаних вище процедур коротко наводиться нижче:

1. встановлення лексеми, що презентує концепт за допомогою і визначення ядра, і периферійних значень такої лексеми;
2. встановлення концептуальних ознак та сем концепту, які складають його зміст;

3. встановлення понятійного ряду концепту та синонімів лексеми, що репрезентують такий концепт;
4. дослідження внутрішньої форми репрезентаційної лексеми такого концепту;
5. створення номінального поля концепту, опис засобів актуалізації концепту;
6. встановлення контекстних ознак концепту;
7. встановлення метафоричного ряду, що визначають зміст концепту;
8. встановлення прийомів авторського художнього дискурсу конкретного автора;
9. побудова самої моделі концепту.

Кінцевим результатом концептуального аналізу є виявлена повноцінна структура концепту та всіх підконцептів, для цього використовуються теорії сценаріїв, фреймів, прототипів таких авторів, як Р. Абельсон, М. Джонсон, Лакофф, Ч., Е. Рош, Дж. Філмора та Р. Шенк. Узагальнюючи методики концептуального аналізу, можна зробити висновок: моделювання художніх концептів дієво виконувати, керуючись тими чи іншими задачами та предметом дослідження [86]. Способи опису концептів є досить різноманітними і, з поміж іншого, включають в себе когнітивне моделювання, аналіз категорійного апарату, компонентне та дефінітивне дослідження, етимологічний аналіз, аналіз смислової бази і змісту концепту, як на раціонально-логічному так і на ідейно-змістовому. Загалом про такі ідеї аналізу концептів як методологію їх дослідження детальніше можна дізнатися прочитавши таких авторів, як Бабушкін А.П., Ю. С. Степанов, С. Х. Ляпін, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, В. А. Маслова, М. В. Пименова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін та ін. [19]. Всі ці моделі, теорії, методики та процедури можуть бути використані при дослідженні концепту, залежно від мети дослідження та очікуваних результатів. Загалом найкращим підходом ми вважаємо комплексне «мультианалітичне» дослідження (хоча із домінацією такого методу як моделювання), яке дозволить поглянути на той чи інший концепт під різними кутами.

2.1.2. Структурний зміст та способи вербалізації концепту

В цьому розділі буде розглянуто структуру концепту, та ту його частину, яка відноситься до вербалізації за допомогою лексичних одиниць. Когнітивний статус

майже будь-якого концепту є багатомірним він репрезентується через декілька складових, однією з яких є понятійна складова – структура концепту. Структура концепту включає в себе усі пов'язані з ним поняття, його форму, оцінки, історію, асоціативні ряди та інші репрезентативні ознаки. Структурний зміст концептів ми розуміємо як інформаційне та понятійне наповнення, так зване ядро (і його периферія) – базова когнітивна та пропозиційна структура, базовий шар, той образ (який відображає реальність чи ідею), що несе у собі концепт або конкретна концептосфера в цілому. Ядро кодує концепт, надаючи чутливості образу концепту, такий образ містить як перцептивно-когнітивними, що відображає реальний світ, так і образно-метафоричні ознаки. Тут варто сказати і про слово, яке наповнює базовий зміст концепту (у нашому випадку це слово ВАМПІР), таке слово називається ключовим, як правило воно закріплюється у різноманітних словниках, анотаціях, в культурному просторі, науковому дискурсі, тощо. Одним з дуже важливих компонентів концепту є інтерпретаційні частина, яка поділяється на такі зони, як: понятійна, етимологічна (форма слів), образна (поле метафор), ціннісна (етична оцінка), асоціативна (асоціативні ряди), і історична (концепт історично) складові.

Згідно Д.С. Лихачову ми маємо справу з ієрархічно-польовою структурою концептів – в ядрі яких, навколо ключового слова, групуються всі семами (диференційно-семантичні ознаки) та лексеми, яким відповідає архісема (спільна сема родового значення) поля, сукупність синонімів та антонімів. Також існують зони навколо ядра, які містять семи та лексеми, що можуть бути частиною не лише одного імені поля в рамках різних сем, такі зони групуються за критерієм їх віддаленості або наближення до поля ядра, нижче, в наступному абзаці, буде наведено короткий опис кожної із зон.

Отже, існує зона перед ядром, до якої входять найтипівіші лексичні та синтаксичні засоби репрезентації концептів, зокрема лексичні та синтаксичні побудови, що описують та уточнюють концептуальне ядро та саму денотативну структуру в середині концепту. Найближча периферія під якою розуміються всі семи субконцептів та лексеми, які несуть в собі диференційну сему самого імені

поля. Дальня периферія – лексичні та синтаксичні репрезентативи концепту, що модально ускладнюють змістове навантаження поля. Семи у такому полі мають слабкий зв'язок, диференціацію, із семою імені поля. Кінцевою у цьому списку йде крайня периферія, яка містить приховані семи, вони виражають лише на певний незначний стосунок до імені поля.

Також концепт має свій власний інформаційний зміст, який є дуже подібним до словникового визначення того чи іншого поняття, - це строго ті ознаки, що дають визначення концепту, денотують його.

Гіпотеза про те, що зміст концепту є польовою структурою дозволяє перейти до моделювання нашої концептосфери представленої у вигляді певних полів художніх та літературних творів, зокрема романах-трилерах.

Що ж стосується вербалізації, то під вербалізацією концептів слід розуміти мовну репрезентацію у вигляді лексичного та смислового змісту в семантичній структурі, лексикалізовану в словах основних мовних частин, а також за допомогою слів та їх часток, створення звукових описових символів, які пояснюють реальність.

Вербалізація проходить на культурологічному рівні, семантичне підґрунтя вербалізації – це система поглядів конкретної культури, мови та навіть індивідуального автору. Сама ж парадигма вербалізації концептів спирається на тому твердженні, що мова об'єктивує побачену та осмислену реальність і виявляє зрозумілі людським розумом закономірності, в подальшому, доопрацьовуючи отриману інформацію і розкладаючи її на категорії у свідомості. Даний процес відбувається на двох рівнях – когнітивному та інтуїтивному, тобто наш світ сприймається розумом, проходить через призму мови, як джерела вербалізації, та в самому кінці репрезентуються через мову в якості концептів виражених мовними засобами – через вербалізацію. Як приклад можна привести той факт, що ми без жодних зусиль відрізняємо стільчик від стола тому, що концепти цих предметів надаються нам у формі умоглядної картини, нам навіть не доводиться порівнювати їх ознаки!

Вербалізація концептів здійснюється різноманітними способами у різних видах дискурсів і є неоднозначною з лінгвокогнітивної точки зору, що відбивається

на способах їх вираження – деякі концепти можуть виражатися лише одним словом, як наприклад у побутовому дискурсі, а для вираження деяких необхідно декілька лексичних одиниць, чи навіть цілий текст – це стосується, зокрема, концептів в художньому дискурсі. Найчастіше для вербалізації різних уявлень використовується образна лексика, яка є особливим засобом мовної репрезентації та специфічним засобом фіксації концептів, останнім часом виходять роботи, в яких мова йде про морфологічне вираження концептів. Таким чином, ми можемо простежити про різноманіття кореляцій між лексичним та концептуальними полями того чи іншого концепту у різних дискурсах різних мовних співтовариств. Вербалізація концепту – динамічний процес, і з плином часу виникають нові й нові способи вираження конкретного концепту вербально, а старі, відповідно, забуваються, і все це проходить на понятійному, образному, ціннісному, етичному, естетичному та інших рівнях. Взаємодію вербальних одиниць та концепту (свідомість / мова) ми можемо досліджувати лише в культурному просторі семантичного поля. Так само, один концепт на лексичному рівні може бути виражений багатьма мовними одиницями і експлікований граматичними засобами та великими синтаксичними конструкціями, при цьому одна лексична одиниця може одночасно мати відношення до декількох різних концептів, в науковому дискурсі такий стан речей називається ізосемія.

Якщо ж говорити про вербалізацію концептів через переклад, то слід відмітити, що якщо у мові перекладу є еквівалент (слово, словосполучення і т. ін.) концепту мови оригіналу, то це означає, що такий концепт є спільним для обох мов, і особливих складнощів такий переклад не викликатиме; і навпаки, коли релевантного еквіваленту немає перекладач має докласти зусиль, про які піде мова у третьому розділі, щоб описати концепт та ввести його в мову перекладу.

Проблематику вербального вираження емоцій активно вивчали вітчизняні та зарубіжні лінгвісти, зокрема: І. В. Арнольд, Л. Г. Бабенко, А. Вежбицька, О. М. Вольф, І. І. Квасюк, В. М. Телія, В. І. Шаховський та багато інших [35, с. 2 (113)].

Повертаючись до концепту ВАМППР, слід розділити його зміст та структуру, адже вони є різними поняттями. Зміст концепту ВАМППР є частиною його структури. Щодо структури, то вона включає в себе три основні компоненти

різноманітної когнітивної направленості, такі як: інформаційний зміст, образ та інтерпретаційне поле:

1) Інформаційний зміст, що включає основні когнітивні ознаки, які описують концепт, представлений відповідним чином: BAMPIR / VAMPIRE – *dead person who became spectral bat-creature, drink blood at night.*

2) (Чуттєвий) Образ представлений його ядром та ближньою та дальньою периферіями (ядро: *VAMPIRE, Bloodsucker, Ghoul, Dracula / Alucard, Nosferatu*, ближня периферія: *Revenant, Hematophagous, Lamia, Leech* дальня периферія: *blood, creature, corpse, undead, folklore, woman, demon*), найбільш узагальнено образ концепту BAMPIR передає лексема *vampire*.

3) Інтерпретаційне поле містить всі когнітивні ознаки, що описують змістову складову концепту: оцінна зона – загальна оцінка - недобрий негативний, естетична оцінка - потворний відразний, емоційна оцінка - жахливий неприємний, моральна оцінка - злий нечуйний несправедливий; енциклопедична зона – міфічне створіння із художніх оповідань, мертвяк кровопивця, кажан примара; утилітарна зона – вигаданий персонаж оповідань про вампірів; соціально культурна зона – Брем Стокер, фільми про вампірів, фільм «Сутінки», Дракула, Гелсінг, Румунія, Влад Цепеш, фільм «Інтерв'ю з вампіром»; регулятивна зона – вампірів потрібно остерігатися, боятися, винищувати; пареміологічна зона – прислів'я та крилаті вирази пов'язані із тематикою вампіризму: “*A starving child is a frightful sight. A starving vampire, even worse.*” by Anne Rice [74], “*Vampires can live a very long time, theoretically forever, which means their idea of getting down to business can be damn leisurely.*” by Laurell K. Hamilton [74], “*Becoming a vampire means completely changing your identity.*” by Pac Chan-Wook [74].

Структура концепту BAMPIR описує всі грані концепту, що формуються у реципієнта при його сприйнятті, і має багатогранний характер, і тому до неї варто застосовувати мультидисциплінарний підхід до аналізу.

Що стосується вербалізації, сама лексема вампір не є референтною, її денотат має абстрактний, уявний характер. Такий денотат, через уяву автора, отримує певні ознаки та характеристики, вони у свою чергу і вербалізують концепт BAMPIR.

Особливу увагу звертаємо на гипонімічний образ Графа Дракули, який, як найяскравіший представник персонажів-вампірів, несе в собі набір конотативних та денотативних змістів. Вербалізація за допомогою лексем викладених вище, в художньому дискурсі, концепту ВАМПІР має польову структуру, тому що має ядро і периферію, концепт має не стільки етнокультурна, а більше авторське вираження, що попадало під дію історичного контексту розвитку концепту ВАМПІР, національна специфіка виявляються використанням співпадаючих сем двох мов.

2.1.3. Інтерпретації концепту в розрізі аналітичних досліджень

Семантично-когнітивна лінгвістика аналізує концепти, досліджуючи значення номінативних одиниць мови, що об'єктивують такі концепти та інтерпретуючи їх. Під інтерпретацією слід розуміти узагальнення аналізу стилістики та мовних одиниць, що репрезентують концепт, на вищому рівні абстракції, щоб виділити та визначити когнітивні ознаки, які представлені конкретними семантичними компонентами цих мовних одиниць. До того ж, інтерпретація полягає у процесі аналізу асоціацій, за допомогою яких виникають уявлення про явища світу в свідомості, щоб в цілому пояснити послідовність роботи психіки над усвідомленою реальністю чи абстрактними ідеями. Також концепти інтерпретуються в параметрах синхронної стабільної статистики і соціально-культурної динаміки, як нашарування різноманітних конотацій на значення номінативного слова, тобто весь вербалізований зміст прикрашений етнічною специфікою. Периферія концепту і є його інтерпретаційним полем, де перебувають предикації, що відображають окремі ознаки концепту, які поєднуються у твердження, що відображають зміст концепту. Така інтерпретація концепту допомагає під час створення цілісної моделі концепту, що і є метою концептуального аналізу.

На першому етапі інтерпретації виявляються когнітивні ознаки семантичного поля концепту та максимально детально описуються мовні одиниці репрезентанти. Далі когнітивну інтерпретацію проходять усі семи субконцептів пов'язані із концептом. Виявлення особливостей і далі інтерпретація специфічних номінальних полів сем субконцептів виконуються для того, щоб виявити усі грані моделі

концепту, що досліджується. В результаті має бути отриманий психолінгвістичний та лексикографічний опис значень, представлених певним набором сем. Після згрупування отриманих результатів ми маємо семантичне номінальне поле концепту (яке далі будуть піддані інтерпретації), що складається із виявлених сем мовних одиниць, це поле поєднує в собі всі когнітивні ознаки концепту. На останок, всі близькі за змістом та подібні семи узагальнюються і представляються у вигляді генералізованої ознаки концепту.

Також дослідження може проводитись шляхом інтерпретацію результатів асоціативного експерименту (в нашому випадку проводитися не буде), це може бути виконано шляхом опису психолінгвістичного наповнення, можливий варіант із застосуванням безпосереднього аналізу – через пряму інтерпретацію асоціаційного ряду. Також в процесі інтерпретації метафор, що входять в концепт структурно були виділені змістові ознаки, що впливають із самих порівнянь, які і лягли в основу метафоричного ряду. Частотність одиниць лексем допоможуть дійти висновків щодо концептів, які ними були репрезентовані. Концепти можуть актуалізуватися в концептосфері, бути обговорюваними, тобто набувати комунікативної відповідності. Було проаналізовано внутрішню форму номінальної лексеми (ВАМПІР), яка є одним з головних джерел інформації щодо структури концепту, такий етимологічний аналіз надасть інформацію про зміст концепту та його емоціогенне наповнення, хоча така інформація зазвичай і не усвідомлюється носіями концепту, і тому не може бути вичерпною.

На сам кінець ми проведено когнітивну інтерпретацію результатів детального опису концепту, що є узагальненням відокремлених когнітивних ознак концепту, та його впливу на свідомість на основі класифікаційних когнітивних ознак, які використовуються для такої концептуалізації. Наближені ознаки були інтерпретовані у вигляді репрезентацій окремих класифікаційних когнітивних ознак концепту, а проміжні ознаки були підсумовані для оцінки актуальності класифікаторів для структури концепту.

В англomовних романах-трилерах концепт ВАМПІР інтерпретується через призму культурологічних маркерів пов'язаних з цим концептом, а саме – вампір це

ожилий мертвяк, який уособлює у собі могутнього демона-кровопивці під личиною (здебільшого) аристократичної людини, і він харчується людською енергією життя. Більш детальніша інформація із практичними прикладами щодо цього питання наведено в підрозділі про моделювання концепту.

2.2. Лінгвістичний, когнітивний та культурологічний аналіз концепту

2.2.1. Концепт з погляду когнітивно-культурологічних досліджень

Когнітивна наука, як інтегральна дисципліна включає в себе її відгалуження як когнітивна лінгвістика (основоположники – Р. Лангакер, Дж. Лакофф, Р. Джекендофф), яка в свою чергу вивчає процеси об'єктивізації та вербалізації розумової діяльності спрямованої на пізнання світу. Предметом когнітивної лінгвістики, з-поміж іншого, є концептуалізація – процес визначення набору когнітивних ознак явищ реального чи уявного світу, які дозволяють людині зберігати в свідомості і поповнювати новою інформацією поняття чи уявлення про таке явище [63]. Когнітивно-культурологічний підхід об'єднує лінгвістів (Вежбицкая 1996, 1999, 2001; Wierzbicka 1985, 1986; Телия 1996, 2004; Фрумкина 1984, 1992), які розглядають концепт, як етнокультурно макровану структуровану одиницю знання, що відбиває перцептивний досвід людини крізь призму мови лінгвокультури [39, с. 59]. Також тут варто згадати про один з головних розділів когнітивної лінгвістики, а саме когнітивну семантику, яка вивчає згадану вище процеси концептуалізації, а також категоризації, як інструменти пізнання світу і в подальшому виразі накопичених знань у мові. Якщо узагальнити визначення когнітивної семантики, то можна сказати, що центральним та головним поняттям когнітивної семантики є концептуальні знання. З точки зору такого підходу концепт слід розглядати як польову структуру, методологія дослідження якої була описана у підрозділах вище.

З іншого боку, при дослідженні концепту когнітивну діяльність не варто аналізувати у відриві від культурологічного фактору, адже, як стверджують сучасні психологія та соціологія, когнітивні процеси невідривно пов'язані із етнокультурною парадигмою реципієнтів носіїв мови. Певна культура детермінує

концепт, як культурологічну одиницю, певним чином, і саме у мові і мовленні, як носіях культури, об'єктивується (набуває форми) концепт. Для культурологічного аналізу слід виділити дві основні структури: культурну та поняттєву. Зараз нас цікавить культурна складова, тому виділяємо в ній декілька шарів – історичний, етимологічний та актуальний, і проводимо їх детальний опис. Цей опис має включати усі культурні аспекти пов'язані із концептом і їх рівень впливу на понятійну базу концепту та способи його інтерпретації.

Отже, когнітивна лінгвістика стверджує, що концепт представляє собою комплексну одиницю розумової діяльності людини, яка актуалізує явища світу через призму набутого досвіду, культурологічних та соціальних нормативів та інших факторів, що впливають на свідомість людини, та вербалізуються у мові. Лінгвістичний концепт в такому розрізі розглядається перш за все, у своєму понятійному підґрунті. Когнітивно-культурологічний метод, в свою чергу, розглядає концепти як певні семантичні утворення, забарвлені культурною специфікою, які уособлюють менталітет індивіда носія мовної та етнічної культурного колориту.

Концепт ВАМППР є, в чистому виді, вираженням європейської англомовної культури, він бере свій початок з культурної міфологічної спадщини європейських архаїчних цивілізацій в цілому. Отже проведемо короткий історично-культурний аналіз-екскурс на сучасному етапі розвитку концепту ВАМППР. Вперше згадка про вампіра з'явилася у поемі лорда Байрона «The Giaour», і ось як він описує його:

*But first, on earth as vampire sent,
Thy corse shall from its tomb be rent:
Then ghastly haunt thy native place,
And suck the blood of all thy race;
There from thy daughter, sister, wife,
At midnight drain the stream of life;
Yet loathe the banquet which perforce
Must feed thy livid living corse:
Thy victims ere they yet expire
Shall know the demon for their sire,
As cursing thee, thou cursing them,
Thy flowers are withered on the stem [60].*

В англомовній літературі слово ВАМПІР закріпилося у 1819 році завдяки повісті «Вампір», там вампір поставав в образі романтичного аристократа, який постав з мертвих і п'є кров. Автором повісті є (лікар) Джон Полідорі. Ось як сам Полідорі описував процес перетворення на вампіра: *"In many parts of Greece it is considered as a sort of punishment after death, for some heinous crime committed whilst in existence, that the deceased is doomed to vampyrise"* [53]. Видавець Едвард Ллойд розпочинаю публікувати серію брошур про «Вампіра-Варні», які стали дуже популярними, і увійшли у канони літератури про вампірів. Перші брошури серіалу вийшли в світ в 1845 році [54]. У цих оповіданнях вампір також постає в образі сера (дворянина), він намагається винищити певне сімейство та знайти собі дружину. Далі виходять три класичні романи про вампірів Поля Феваля Le Chevalier Ténèbre (1860), La Vampire (1865) та La Ville Vampire (1874) [55], де вампіри представлені у вигляді мертвих тіл зі свитою. Надихнувшись літературою про вампірів Карл Маркс, який жив і працював у той час, метафорично називав всіх капіталістів кровопивцями, що прямо відсилає до концепту ВАМПІР і на сьогоднішній день звучить досить іронічно. Апогеем вампірського жанру став роман Брема Стокера «Дракула» [58], що вийшов у 1897 році, який і породив наше сьогоднішнє уявлення про концепт ВАМПІР.

Вже в 1915 році з'явився термін жінка-вамп, описаний нами вище, як символ жіночої емансипації, термін прийшов до нас із кінематографу. З цього часу тема вампіризму захопила кінематограф і така тенденція збереглась і досі. На сучасному етапі література про вампірів ще більше набирає популярності серед підліткової аудиторії, вампіри із готичних монстрів перетворилися на канонічних аристократів-романтиків молодого віку та гарної зовнішності, які прагнуть знайти собі пару. І тут не можливо не згадати роман американської письменниці Стефені Маєр «Сутінки» про кохання вампіра та звичайної дівчини [87]. Звісно ж іноді виходять романи де вампіри зображені, як цілковиті монстри, але на сьогодні концепт ВАМПІР було ще більш романтизовано, присутні навіть нотки гламуру. Вампіри не жахають а притягують до себе своєю харизмою.

Вербалізація концепту ВАМППР існує у англomовному мовному просторі лексикографічно, а також як величезний багатогранний іконічний образ, який стійко закріпився в безлічі романів-трилерів про вампірів та вампіризм.

2.2.2. Концепт з погляду лінгвокультурологічних досліджень

Лінгвістичне країнознавство та етнічна лінгвістика по своїй природі є серединними шаблями, які розділяють традиційну лінгвістику та сучасну лінгвістичну культурологію. В. Маслова дає таке визначення лінгвістичної культурології: «лінгвокультурологія – це наука, що виникла на перетині лінгвістики та культурології, і яка досліджує вияви культури народу, відображені та закріплені у мові» [38, с. 107]. Лінгвокультурологія розглядає мовні феномени, до яких як раз і входять концепт ВАМППР, а методологічна база лінгвокультурології носить мультидисциплінарний характер та має відповідний інструментарій. Лінгвокультурологія досліджує культуру через мову та мову через культуру, для неї характерна націленість на культурний менталітет, через призму якого і оцінюються концепти. Предметом лінгвокультурології виступає соціально погоджена реальність – соціальний договір щодо реальності, а отже концепт у такому випадку повинен бути схвалений культурною традицією, стати культурною одиницею колективних знань носіїв культури в цілому, концептуальною домінантою.

Сукупність всіх лінгвокультурних концептів, які пізнає індивід протягом життя формують його концептуальну картину світу, вона існує у колективній свідомості носіїв певної культури. Лінгвокультурологія розділяє концепти на дві великі групи: матеріальні (що відносяться до матеріального світу) та абстрактні (які відносяться до світу ідей), ці дві групи знаходяться в тісному взаємозв'язку, адже репрезентанти матеріальних концептів виступають символами абстрактних. Концепт ВАМППР саме і відноситься до абстрактних, нематеріальних концептів, який уособлює в собі ідею неіснуючого в реальному світі містичного кажана кровопивці в подібі людини.

На початку лінгвокультурного аналізу виділяється понятійна складова концепту, яка відображає його денотативний зв'язок з реальним чи абстрактним

образом референтом, такий референт може виступати абстрактною ідеєю або мати предметну основу. Потім проводиться етимологічний аналіз слова, що репрезентує концепт, збираються всі лексикографічні дані, усі значення слова та термінологічні конотації, згідно зібраної інформації визначається понятійний зміст слова-репрезентанта концепту. Після цього виконується фразеологічний аналіз, який націлений на дослідження афоризмів, сталих фразеологізмів, сталих виразів, прислів'їв, які містять у собі слово-номінатив.

І такий понятійний компонент концепту ВАМППР був детально описаний у розділі про моделювання концептів, в цьому розділі було також проведено етимологічний аналіз та фразеологічний аналіз концепту.

Такий понятійний зміст концепту ВАМППР, який склався в оригінальній англomовній етнокulturі, у третьому розділі буде порівняно із конотаціями та дефініціями української етнокulturи. Лінгвокультурна цінність, яку уособлює в собі концепт ВАМППР, також була предметом дослідження – було необхідно розглянути контекст вживання слова у повсякденній мові, на емоційному та чуттєвому рівнях, на рівні стереотипного мислення; все це було закладено в основу визначення стереотипів, які історично склалися і які викликає у свідомості згадка про даний концепт. Образна перцепція концепту ВАМППР (образ, що уособлює всі гештальти), колективний досвід та емпірична оцінка концепту, що забарвлює його, надаючи нових змістів, є предметом аналізу, і задача полягала у тому, щоб виокремити чуттєво емоціогенний субстрат, який несе в собі вербалізація концепту, як соціокультурну категорію. Таким чином була визначена ціннісна, паремійна та метафорична профілізація, валоративна складова, яка формується на базі численних асоціацій, уявлень пов'язаних з концептом. Валоративну картину світу ми трактуємо як лінгвокультурний когнітивний конструкт, котрий інкорпорує сукупність валоративів [66, с. 2]. Все це допомагає вибудувати структуру цінностей та емоцій, яку породжує концепт ВАМППР в свідомості, ця структура буде впливати на концептуальну картину світу цілого етносу загалом та на індивідуальну психіку пересічного індивіда, що сприймає концепт. Може бути використаний і соціально дискурсний аналіз, що допоможе додатковий раз перевірити отримані від

дослідження знання, а також визначити функціональну сторону концепту, яку було детерміновано емпіричними знанням колективного та індивідуального досвіду і громадським договором щодо розуміння відповідного концепту.

Всі перераховані вище процедури дозволяють дійти більш глибокого розуміння зв'язків між концептами, словами репрезентантами та роботою когнітивного апарату, що проходить під час рецепції концептуальних знань і усвідомлення змісту концепту ВАМПІР як такого. Лінгвокультурний аналіз додає до лінгвістичних особливостей репрезентації та вербалізації концепту ВАМПІР культурологічну складову, яка забарвлює концепт змістовими відтінками і надає певний колорит, що безумовно впливає на суть цього концепту. Ця складова є рівноцінною за значимістю для аналізу концепту і має розглядатися на одному рівні із суто лінгвістичним аналізом, адже менталітет та культура значущим чином впливають на усвідомлення, розуміння та інтерпретацію того чи іншого концепту, і це ні в якому разі не має залишатися поза уваги будь-якого дослідника.

2.2.3. Вираження емоційної складової підконцептів концепту вампір у мовленні та мові

Підконцепти або субконцепти, як підтипи концептуальної структури, являють собою структурні підрівні концепту, такі підрівні з'являються в ситуації розосередження інформаційного поля концепту, через його надмірну змістову складову та полісемантизація, в такій ситуації концепт розщеплюється на підконцепти. Вони мають свої специфічні ознаки та відповідний конкретний корелят в реальності. Підконцепти також можуть формуватися через різне розуміння різними письменниками тих чи інших концептів, що з'явилися до них, в ситуації текстової реалізації у різних типах дискурсу, коли вимагається лише певна частина концепту для потреб певних обставин.

Використовуючи англomовні романи-трилери про вампірів та лексикографічні джерела та ми виокремили відповідні підконцепти концепту ВАМПІР: Count Dracula [58] (Граф Дракула), Transylvania (Трансильванія) [75], Nosferatu (з нім. Носферату) [56], Vampires' Castle [57] (Замок вампірів).

Розглянемо джерела вираження емоційної складової підконцептів концепту ВАМПІР на прикладі субконцепту Vampires' Castle (Замок вампірів). Конкретного визначення у англomовних тлумачних словниках чи енциклопедія цього субконцепту немає, тому будемо відштовхуватися від літературних джерел. Підконцепт Vampires' Castle в свідомості читача вимальовується, як готична споруда, яка знаходиться у віддалені від цивілізації та несе у собі певне емоційне забарвлення. Далі наведемо приклади з літератури та проаналізуємо їх:

Для підконцепту Vampires' Castle (Замок вампірів) характерні відповідні емоційні ознаки – страшний, лячний, (*The castle is on the very edge of a terrible precipice* (Замок височіє на самому краю страшної безодні)); гнітючий (*The castle is a veritable prison, and I am a prisoner!* (Замок – це справжня в'язниця, а я – в'язень)); жах через клаустрофобію (*In no place save from the windows in the castle walls is there an available exit.*), відчуття ностальгії за давніми часами (*It is old, and has many memories...* (Замок старовинний, зберігає в своїх стінах багато спогадів...)). Отже читачів захоплює розмах, величність та старовина замку, у той самий час він їх лякає своїм гнітючим видом, схожим на склеп, замкнутістю простору та усвідомленням того, які жахливі створіння там мешкають.

Підконцепт Count Dracula (Граф Дракула) уособлює в собі архетип вампіра, аристократичного, ексцентричного одинака, який жахає своїм видом, і читачу відразу стає достеменно очевидно, що з ним щось не так. Етимологічно саме слово Дракула / Dracula походить від румунського Диявол / Дракoн. Для підконцепту Vampires' Castle характерні відповідні і емоційні ознаки – аристократичний, шляхетний, родовитий (*"Count Dracula?" He bowed in a courtly way as he replied "I am Dracula..."* (- Граф Дракула? – Він відповів з ввічливим поклоном: "Я Дракула ...")), таким чином викликається почуття поваги у читачів; відчуття жаху та переляку (*As the Count leaned over me and his hands touched me, I could not repress a shudder.* (Коли граф схилювся наді мною, і його рука торкнулася мене, я не зміг стримати здригання); відчуття загадковості та страху (*The Count's eyes gleamed, and he said: "Listen to them – the children of the night."* (Очі графа заблищали, і він сказав:

Прислухайтесь до них, до дітей ночі!)); відчуття тваринного жаху, як перед хижаком у лісі (*The Count smiled, and as his lips ran back over his gums, the long, sharp, canine teeth showed out strangely*; (Граф посміхнувся, розтягуючи губи, і його довгі, гострі вовчі зуби дивно оголилися;)). Таким чином навколо підконцепту Count Dracula створюється описаний вище емоціогенний фон, що пронизує всю концептосферу будь-якого роману, в якому з'являється цей персонаж.

Наступним розглянемо підконцепт Transylvania (Трансильванія), згідно орфографічного словнику це регіон на півночі Румунії, від латинського «Залісся», який займає Трансильванське плато і частину гірських хребтів Східних та Південних Карпат [47]. Вже з цього можна зробити висновок, що Трансильванія уособлює в собі віддаленість від цивілізації та похмурість карпатських лісів. Підтвердженням цього слугує уривок із «Дракули» Брема Стокера: “*Transylvania, Moldavia and Bukovina, in the midst of the Carpathian mountains; one of the wildest and least known portions of Europe.*” Також про нецивілізованість регіону свідчать такі слова з роману: “*We are in Transylvania; and Transylvania is not England*”, – наголошує автор з надмірною манірністю. Знаючи, що в цьому регіоні мешкають такі жахливі створіння як вампіри, сама згадка про цей регіон викликає жах у читача, схожий з тим, що ми відчуваємо в нічному лісі.

На останок подивимось на підконцепт Nosferatu (з нім. Носферату). Подібно до під концепту Count Dracula, Носферату уособлює в собі концепт вампіризму в цілому, синонім слова *vampir*, введений в культурний простір Емілі Джерард, надалі його популяризував Брем Стокер. Він став головним героєм фільмів жахів двадцятого століття, особливо першої його половини. Етимологічно походить від румунського нестерпний / огидний. Приведемо цитату для глибшого розуміння самого під концепту: “*The nosferatu do not die like the bee when he sting once*”, тут ми бачимо пряму відсилку до концепту ВАМПІР, який кусає своїх жертв за шию, щоб висмоктати кров, що надає цьому образу особливого, жахаючого, пафосу.

Отже, як бачимо, література про вампірів у своїй структурі несе дуже емоціогенну концептосферу, наповнену цілою низкою різноманітних емоцій та засобами їх вираження лексично та вербально. Переважна більшість емотивів у цих

творах мають негативне значення і несуть у собі негативний контекст. Всі підконцепти концепту ВАМПІР несуть у собі образний та понятійний сенс, актуалізація якого здійснюється через експресію, номінацію та дескрипції, наповнюючи простір художнього твору емоційним колоритом барочного та готичного жаху у суміші із романтизацією вікторіанської образності вампіризму.

На початку другого Розділу було визначено, що концептуальне моделювання є основним методом аналізу концептів та підконцептів, для цього були обрані відповідні процедури: дефініційна; фреймова; етимологічна; контекстуальна; структурно-семантична. Кінцевим результатом концептуального аналізу буде виявлена повноцінна структура концепту та всіх підконцептів.

У структурі концепту ВАМПІР було виділено інформаційний зміст, що включає основні когнітивні ознаки: ВАМПІР / VAMPIRE – dead person who became spectral bat-creature, drink blood at night, образ, який представлений його ядром та ближньою та дальньою периферіями (див. висновок до розділу 1), та інтерпретаційне поле, що містить всі когнітивні ознаки, що описують змістову складову концепту: оцінна зона, естетична оцінка, моральна оцінка; енциклопедична зона; утилітарна зона; соціально культурна; регулятивна зона; пареміологічна зона. Сама лексема вампір не є референтною, її денотат має абстрактний, уявний характер, її інтерпретація – процес аналізу асоціацій, за допомогою яких, виникають уявлення про нього.

Також нами було проведено детальне історичне дослідження розвитку концепту ВАМПІР та виокремлено усі його культурологічні особливості та проведено лінгвокультурологічний аналіз. Було виділено 4 підконцепти концепту ВАМПІР: Count Dracula (Граф Дракула), Transylvania (Трансільванія), Nosferatu (з нім. Носферату), Vampires' Castle (Замок вампірів), їх детальний опис можна знайти у підрозділі 2.2.3.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, ЩО ЗБЕРІГАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ВАМПІР В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

3.1. Перекладацькі трансформації у контексті збереження змістової складової та структурної побудови перекладеного тексту

Перекладаючи з мови оригіналу на іншу, не можливо обійтись без застосування перекладацьких трансформацій. І це продиктовано не лише лексичними, граматичними, семантичним відмінностями кожної з мов, а й екстралінгвістичними характеристиками, які становлять фонову інформацію про традиції культуру носіїв мови. Однак, еквівалентності в процесі перекладу, за визнанням Виноградова В.С., можна досягти в першу чергу саме враховуючи лінгвістичні особливості мови.

Лінгвісти-теоретики дують різні визначення науковому терміну «перекладацька трансформація». Вчені-мовознавці Бархударов Л., Комісаров В.Н., Латишев Л.К., Рецкер Я.Й., Швейцер О.Д., Ярцева В.М. мають свої власні визначення цього поняття.

Професор Ярцева В.М. визначає перекладацькі трансформації, як перетворення, за допомогою яких прості синтаксичні структури перетворюються в складніші.

За Швейцером О.Д., трансформація – це співвідношення між оригінальними та перекладеними мовними виразами та заміна в процесі перекладу однієї мовної форми іншою.

Дещо подібне визначення представляє Латишев Л.К.: «Трансформація – це спосіб перекладу, для якого характерний відхід від семантико-структурного паралелізму між оригіналом та перекладом».

Вичерпні визначення перекладацьких трансформацій дають визначні науковці-лінгвісти Комісаров В.Н. та Л. Бархударов. Так, за визначенням Комісарова В.Н., трансформації – це перетворення, які допомагають здійснити перехід від мовних одиниць оригіналу до відповідних одиниць перекладу,

зберігаючи визначений сенс. Тобто перекладацькі трансформації – це методи перекладу, які можуть бути застосовані під час перекладу з однієї мови на іншу, коли словникова відповідність відсутня чи за умови контексту не може бути вживана.

Л. Бархударов визначає перекладацькі трансформації як метод донесення сенсу між мовленнєвими одиницями, одна з яких є лексемою оригіналу, а інша, перекладена і створена на основі першої, трансформуючи не зміст, а структуру. Це означає, що перекладацькі трансформації – це відмінні граматичні і лексичні перетворення, які створюються задля досягнення адекватності у змісті перекладі на відміну від розбіжностей у формальних та семантичних та конструкціях двох мов.

Визначний лінгвіст Комісаров В.Н. представляє види трансформацій. 1. Лексичні, які містять, калькування, транскрибування та транслітерацію, лексико-семантичні заміни (генералізація, конкретизація, модуляція). 2. Граматичні, серед яких виокремлюються уподібнення синтаксичне (дослівний переклад), заміни граматичні (замінюються форми слова, частини мови, члени речення), об'єднання і членування речень. 3. Лексико-граматичні або комплексні: до них належать експлікація (описовий переклад), антонімічний переклад, а також компенсація. Окремо науковець називає технічні прийоми при перекладі: переміщення, додавання та вилучення.

Загалом, трансформаціями, Рецкер Я.Й., називає прийоми, при яких перекладач використовує логічне мислення, а також причинно-наслідкові зв'язки для того, щоб в контекстуальності розкрити первинне значення слова мови оригіналу, і знайти йому найбільш вдалий відповідник мови перекладу, який не завжди може збігатися із відповідником зі словника, в такому випадку, в процесі перекладу, виникає структурне перетворення речення при цьому виникає адаптація до нормативів мови переклад, на яку і ведеться переклад.

Комісаров В.Н. визначає міжмовні перекладацькі трансформації як перетворення в зазначеному сенсі, використовуючи які можливо здійснити перехід від мовних одиниць оригінального тексту до відповідних мовних одиниць мови

перекладу. На його думку, перекладацькі трансформації виражають формально-семантичну забарвленість та характер, деформуючи структуру логічний пласт висловлювання, а також значення вихідних мовних одиниць. Відповідно, на думку Комісарова В. Н., перекладацькі трансформації – є засобом перекладання, який цілком можливо використовувати перекладачу під час перекладу різноманітних оригінальних текстів в тих часто виникаючих випадках, де словниковий відповідник не так точно передає зміст або взагалі відсутній, або не може бути застосований виходячи з контексту твору або речення.

Отже, основним методом мовного перекладу є лексичні і граматичні трансформації, вибір яких є визначається з одного боку необхідністю досягти стовідсоткової еквівалентності при найменших втратах, з іншого – має ознаки суб'єктивності і багато в чому залежить від професійної ерудиції та творчого потенціалу перекладача. Із цим дуалізмом пов'язана відсутність тотожних визначень лексико-граматичних принципів перекладу у працях науковців, які займаються теорією мовного перекладу. Водночас, зазначу, що подібна трактовка поняття комплексних трансформацій, які містять у собі лексичні, стилістичні, синтаксичні морфологічні та семантичні перетворення, містяться у працях Латишева Л.К. та Комісарова В.Н. Виходячи з логічного осмислення поняття комплексної трансформації, схилиємося до трактування її, як способу заміни лексичної одиниці, що перекладається, словом або сполученням, яке відтворює сему оригіналу при безмовному збереженні смислового навантаження. Такі перетворення відбуваються як у відношенні лексичних, так і граматичних мовних одиниць.

Відповідно, зазначимо, що лексико-граматичні трансформації належать до найбільш динамічних методів перекладу, які успішно застосовується при неможливості віднайти мовний еквівалент, або ж у випадках, коли його наявність може зашкодити коректності застосування і зниження емоційно-смислового навантаження тексту оригіналу. Тоді його відтворення відбувається різними шляхами, чи то з уникненням неперекладних мовних елементів, чи то методом

транспортування їх у більш доцільне місце. Проблема вибору знову таки відсилає до проблеми професійної ерудиції та художнього смаку, про що говорили на початку.

Різні теоретики та дослідники виділяють багато різновидів перекладацьких трансформацій, які, втім не завжди можна чітко віднести до певної групи чи категорії через їх близькість і взаємозамінюваність. Це і диференціація значень, і конкретизація значень, генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, компенсація втрат в процесі перекладу, семантичні, граматичні, лексичні перетворення, метонімічні, метафоричні трансформації та багато інших. Жодна з таких класифікацій не є вичерпною, але кожна з них розглядає проблематику перекладу під відповідним кутом.

Отже, задля більш глибокого розуміння проблематики мовних перекладацьких трансформацій слід розглянути класифікації відповідних перекладацьких перетворень, яку надають різні автори та лінгвісти, для цього зверніться до Додатку Д, де перелічені усі таксономічні класифікації найвизначніших авторів. Слід зазначити, що у нашому дослідженні ми звернулися та опиралися саме на класифікацію перекладацьких трансформацій Комісарова В.Н., який, на нашу думку, найточніше висвітлив різновиди трансформацій у перекладі.

Тепер перейдемо до короткого прикладу перекладацької трансформації, не вдаючись до деталей її класифікації, нам важливо зрозуміти принцип дії усіх перекладацьких трансформацій в цілому, не залежно від їх групи або класифікації тим чи іншим дослідником. Тому застосуємо дедуктивний метод і перейдемо до конкретного прикладу:

<i>And then we spend the night, you and I, in the churchyard where Lucy lies.</i> [59]	<i>Тоді ми з Вами проведемо ніч на цвинтарі, де лежить Люсі. [62 ст. 245]</i>
--	--

Як можна зрозуміти, відповідник першого порядку для слова *the churchyard* виступатиме саме *церковне подвір'я*, але авторка перекладу використовує саме слово *цвинтар*, що додає подіям і слова епізоду певного драматизму та жахаючого усвідомлення смертності людей, це не місце божественного благословення, а місце,

де можна зустрітися з жахаючими потойбічними силами. Таким чином стає зрозуміло, що перекладацькі трансформації, саме за їх назвою, трансформують структуру речення, це можуть бути як лексичні так і граматичні зміни, які націлені на більш точні передачу змістової та емоційної наповненості конкретної лексичної одиниці. Так досягається глибше розуміння навіть не тільки самого тексту, речення, фрази чи слова, а й загалом іншомовної культури, мовою якої і був написаний твір про вампірів.

Для того, щоб продовжити подальшу роботу необхідно здійснити певний таксономічний акт, а саме класифікувати перекладацькі трансформації за методом, способом та полем їх застосування, така класифікація стане в нагоді для структурування подальшого викладення матеріалу дослідження. Для цього зверніться до Додатку Д, де наведено класифікації перекладацьких трансформацій усіх найвидатніших дослідників-лінгвістів, які зверталися до відповідної проблематики та досліджували дану сферу. Серед них окрему увагу ми звернули на Комісарова В.Н. та його класифікацію, яка, на наш погляд, є найзмістовнішою та найглибше розкриває усю складність застосування такого прийому, як трансформації при перекладі. Також відразу зазначимо, що такі перекладацькі трансформації, як транскрибування та транслітерація не впливають на емоційну концептосферу будь-якого тексту, а ще більше на концептосферу романів про вампірів, тому у нашій роботі проблематика вищезгаданих перетворень торкатися не буде.

Отже, надалі використовуватимемо саме цю класифікацію, а саме слово класифікація, надалі, відсилатиме саме до класифікації Комісарова В.Н., не включаючи транскрибування та транслітерацію. Дана класифікація буде порівняна з іншими авторами та вдосконалена відповідно поставлених перед нами задач, а саме дослідженню збереження емоційності концепту ВАМПІР у перекладі з англійської на українську мову.

3.2. Калькування як спосіб збереження відповідної емоційної концептосфери у англомовних романах-трилерах про вампірів та словників.

Калькування відносять до перекладацьких трансформацій, цей термін означає буквальний та дослівний переклад, коли слово, морфема, складне слово або вираз мови оригіналу перекладається шляхом обрання у словнику мови перекладу найпершого слова-відповідника, таким чином виконується копіювання структури оригінальної лексичної одиниці, результатом калькування є калька. Калька (віл фр. *calque* – копія, та італ. *calcare* – утискувати) – слово або вираз, утворені за взірцем слів або виразів чужої мови, що є результатом калькування [9, с. 326], вперше термін був введений Баллі. Калькування є методом асоціативного запозичення моделі та структури мовної одиниці оригіналу для мовної одиниці перекладу.

Калькування використовується лише коли перекладений цим способом відповідник не порушує норм вживання і словосполучення в мові перекладу відповідно до усталених мовних виразів. Калькування як прийом створення еквіваленту відповідно до буквального перекладу – еквівалент цілого створюється шляхом простого поєднання еквівалентів, його складових частин [60]. Одним з найвагоміших плюсів калькування є строга відповідність при перекладі самого еквівалента-оригінала, що дозволяє точно передати стилістику автору оригінального тексту, також це дуже проста методика. При перекладі словосполучень чи фраз методом калькування іноді слова можуть мінятися місцями, для адаптування до норм мови перекладу. Також калька проходить тестування у науковій спільноті та, надалі, у соціумі, і, якщо така калька приймається суспільством, вона входить до мовного простору і закріплюється там. Калькування – це віддзеркалення форми оригіналу та адаптація цієї форми до норм мови, таким чином калькування виступає засобом словотворення, вона розвиває мову. Калькування підходить для перекладу базових загальновідомих термінів, предметів та явищ, які відомі кожному читачу незалежно від етнокультурного простору, як приклад можна назвати базові терміни деяких дисциплін шкільної програми.

Слова мови оригіналу також можуть бути самі по собі кальковані з іншої мови, в такому випадку ми розуміємо, що це слово є загальнонавживаним незалежно від культурної парадигми. Калькування використовується при перекладі загальних власних назв, хоча у цьому випадку порядок слів може мінятися. Кальки бувають

семантичні (слова-відповідники мови перекладу отримують нові відтінки значень), словотвірні (запозичується лише структура), фразеологічні (дослівний переклад фразеологізму), напівкальки (коли частина слова чи виразу перекладається, а частина ні). Калькування відтворює мовні одиниці за буквеною структурою відповідника на мову перекладу.

Відповідно усього вищевикладеного можна сказати, що у перекладах англomовних романах та трилерах про вампірів калькування забезпечує збереження авторської стилістики оригіналу, і відповідно емоційної концептосфери, засобами описаними вище.

Класичні приклади калькування можна побачити у перекладі роману Брема Стокера:

<i>...where he dares not raise the lid of his coffin-box... [58]</i>	<i>... де він не наважиться підняти кришки своєї труни-ящика через страх...</i>
<i>...after the first sunrise when we are near that fateful place.[58]</i>	<i>... після першого сходу сонця ми вже будемо знаходитись поблизу того доленосного місця.</i>

У такому випадку *coffin-box* було перекладено, як *труна-ящик* що допомагає в описі самої труни, цей образ відбивається у свідомості читача, посилюючи відчуття страху та огиди; а *sunrise*, як *схід сонця*, як бачимо, після перекладу одне слово було розбите на два, але цілком зберегло своє значення. Загально відомо, які емоції викликає схід сонця – звільнення від темряви, метафорично це початок нового життя, кінець однієї історії і початок другої, у цьому випадку калькування підходить через те, що, як вже згадувалось вище, схід сонця є міжнародною загальновідомим поняттям, як розуміють навіть дошкільнята по всьому світі. Застосування даних відповідників не порушує норм української мови, та ідеально підходить для концептосфери роману.

Тепер розберемо калькування словосполучень у цьому ж романі:

<i>...eyes like pale sapphires. [58]</i>	<i>...з очима кольору блідого сапфіру.</i>
<i>“Oh, hush, hush, my child!” [58]</i>	<i>Тихіше, тихіше, дитя моє!</i>

<p><i>...but the evil smile as quickly passed into a cold stare of lionlike disdain. [58] It was with a heavy heart that we sought the station... [58]</i></p>	<p><i>...але зла посмішка швидко зникла, і холодний погляд його випромінював лише гордовите презирство. Ми з важким серцем дісталися станції...</i></p>
--	---

“*Pale sapphires*” було перекладено як *блідий сапфір*, що достеменно відображає атмосферу, описуючи зовнішність блондинки, яка вселяє в душу читача і острах, і манить своєю аристократичною красою. У випадку *my child* і його перекладі *дитя моє*, також було застосовано калькування, але слова у фразі були поміняні місцями для ліпшого спів падіння канонам релігійної літератури, сама ця фраза носить релігійний контекст, забарвлюючи вислів Гелсінга, релігійним спокоєм, смиренністю та вірою, і, звісно ж, читачі усіх християнських конфесій розуміють цю емоцію однаково. Словосполучення *холодний погляд* було кальковано буквально, дефінітивним методом, очевидно були взяті перші відповідники з тлумачних словників. Що ж стосується емоціональної атмосфери, то *cold stare* та *холодний погляд* несуть однакову гаму емоцій, як для англійців так і для україномовної аудиторії – тут передаються емоції героя (у нашому випадку Графа Дракули), це і гордовита неповага, і агресія, і злоба. Словосполучення з *важким серцем* або *heavy heart* є сталою для всієї індоєвропейської культури, вона вказує на психологічний стан людини, яка знаходиться у сумних роздумах та тривозі за майбутнє, і калькування у цьому випадку є ідеальним способом перекладу тому, що даний тип емоції відразу стає зрозумілим українському читачу, так само як ідентичну емоцію відчували англословні реципієнти, читаючи роман.

На сам кінець слід розглянути калькування фразеологізмів та усталених фраз при перекладі, і те як даний спосіб перекладу зберігає емоційну складову оригіналу:

<p><i>...to look at her gives me a pang. [58] ...I hasten to let you know... [58]</i></p>	<p><i>...мені боляче навіть поглянути на неї. ...Я поспішаю увідомити...</i></p>
---	--

Емоції також можуть виражатися шляхом використання фразеологізмів, які зазвичай при перекладі калькують лише зміст або і зміст і форму, як наприклад калька *боляче навіть поглянути* або на мові оригіналу *look gives me a pang* є сталим виразом, при перекладі форма зазнала незначних змін, і тому використання калькування у цьому моменті є правильним і влучним. Тут очевидна емоція гострого співчуття, яка виражається через порівняння емоційного стану із фізичним болем, що відповідно діє на реципієнта. На останок розберемо *hasten to let know* та його переклад *hasten to let you know*, у цьому випадку форма зазнала змін, але смисл повністю і буквально зберігся, тому ми можемо назвати це калькою, яка додає банальному бажанню розповісти новину офіціозу, святковості та англійської манірності.

Як бачимо, калькування є дуже ефективним методом перекладу з точки зору збереження авторського стилю та задуму, воно також передає всю гаму емоцій, яку англомовні читачі зчитують, бачачи певні словосполучення, фразеологізми чи навіть слова. Завдяки калькуванню читач не втрачає жодної дешифрі смислів, яку автор вкладав в свій текст, особливо це стосується базових емоцій. Все це наповнює концептосферу перекладу ідентичною оригіналу емоціогенністю, таким чином іде діалог культур і мов, в результаті чого, кожна з мов збагачується новими значеннями, концептуальними неологізмами та конотаціями, і дане дослідження чітко це показало.

3.3. Лексико-граматичні трансформації в українському перекладі англомовних романів-трилерів про вампірів та словників

Залежно від характеристик мовних одиниць мови оригіналу, що під час операції перекладацького перетворення вважають вихідними, трансформації перекладу можна поділити на граматичні та лексичні, крім того існують комплексні лексико-граматичні, в яких трансформації торкаються як граматичних, так і лексичних семантичних одиниць мови оригіналу, чи виконується перехід від граматичних до лексичних мовних одиниць або ж навпаки [30, с.310]. У цьому підрозділі ми будемо розглядати лексико-граматичні трансформації, як комплексну

структуру, яка об'єднує граматичні та лексичні перетворення для більш глибокого та точного переносу змісту та емоційної напруги, конкретніше із прикладами із англomовної літератури про вампірів.

Як відомо, художня література майже ніколи не перекладається буквально, текст оригіналу часто трансформується перекладачем та адаптується до сучасних реалій мови перекладу. Англійська та українська мови входять до однієї родини індоєвропейських мов, а отже їх граматичні та лексичні структурні елементи різняться, це викликає необхідність використання лексико-граматичних трансформацій. Лексичними перекладацькими трансформаціями називають такі лексичні еквівалентні заміни, які обумовлені нормами, семантикою та стилістикою мови перекладу, а граматичні трансформації – це в першу чергу перебудова речення (зміна його структури) і всілякі заміни, як синтаксичного, так і морфологічного порядку [56]. Таким чином, ми розуміємо, що лексико-граматична трансформація являє собою комплексну перекладацьку трансформацію, під час використання якої, цілісному перетворенню піддаються як граматичні так і лексичні одиниці тексту оригіналу або ж виконується міжрівневий перехід, тобто від лексичних одиниць до граматичних і навпаки [44]. Сам метод перекладу можна описати як використання лексичних мовних елементів, що за значенням є нееквівалентними лексичним елементам мови оригінального тексту, але цілком передають розуміння написаного, до того ж це супроводжується використанням граматичних змін. Сдобніков В.В. (1062) визнає, що такий прийом перекладу, як перекладацька трансформація, варто розглядати як операцію направлену на вирішення певної проблематики та застосовану для видалення казуальності вираження думок через мову, яку виконує перекладач під час перекладу. Таким чином можемо сказати, що лексико-граматичні трансформації, як підвид трансформації загалом, націлені на збагачення лексики мови перекладу, при цьому застосовуючи відповідні граматичні корегування, яких потребує різниця граматичних конструкцій мов оригіналу та перекладу.

Класично виділяють наступні види лексико-граматичних трансформацій: експлікація (мовна одиниця замінюється описовим словосполученням або коротким поясненням), опущення (зменшується кількості мовних одиниць), компенсація

(втрачений зміст відтворюється в іншому місці або іншими засобами мови), антонімічний переклад (заміна негативної форми на стверджувальну), додавання (збільшення кількості мовних одиниць), переміщення, вилучення та додавання. Іржі Лєвий (1927-1967) розрізняє такі типи лексико-граматичних трансформацій, як перестановка (зміна порядку мовних одиниць), додавання, вилучення та заміна (заміна у випадку відсутності відповідних еквівалентів). Бархударов Л. С. на практиці виділив відповідні типи граматичних трансформацій: заміни, перестановки, додавання, опущення, які в чистому своєму вигляді зустрічаються дуже рідко, як правило вони об'єднуються одна із одною, створюючи характерні комплексні, складні трансформаційні поєднання, які змінюють структуру речення.

Вибір того чи іншого виду трансформацій залежить від, передусім, авторського погляду перекладача, який у своєму виборі спирається на мовні особливості мов перекладу та оригіналу, авторську стилістику написання оригінального тексту, культурологічні, лексичні та граматичні особливості обох мов та інші чинники. Під час перекладу зустрічаються такі структурні одиниці тексту оригіналу, як: слова, словосполучення, навіть речення чи їх елементи, які не можливо перекласти еквівалентно з англійської, і саме в таких ситуаціях перекладачем застосовуються додавання, вилучення, описовий переклад, коли структура мовної одиниці змінюється, а змістова її частина зберігає усе смислове навантаження. На нашу думку, під час перекладу технічної, наукової чи юридичної літератури не варто занадто вдаватися до прийому лексичних чи граматичних трансформацій, але ця методика якнайкраще підходить для перекладу розмовної лексики та художньої літератури, зокрема англomовних романів-трилерів про вампірів. Також такі трансформації слід застосовувати тоді, коли існують лексико-семантичні, граматичні та структурні відмінності між українською та англійською мовами, що під час перекладу потребує структурної, граматичної чи синтаксичної перебудови речення або окремих трансформаційних змін. Перекладацькі трансформації дозволяють також зберегти емоційний та емоціогенний фон художнього твору оригіналу, стилістичну наповненість, і звісно ж змістову складову.

3.3.1. Класифікація лексико-граматичних трансформацій в розрізі контекстуальності їх використання у перекладацькій діяльності.

Комплексні лексико-граматичні трансформації належать як до граматичних так водночас і до лексичних, вони застосовуються як на граматичному рівні так і на рівні лексичних одиниць оригіналу і тому вважаються міжрівневими, тому що виконують перехід від граматичних одиниць до лексичних або навпаки. Таким чином проходить повне або часткове трансформувannya та зміна речення тексту оригіналу на мові перекладу.

На нашу думку, Комісаров В.Н. найбільш чітко і структуровано сформулював класифікацію видів лексико-граматичних трансформацій, які він розподіляв на антонімічний та описовий способи перекладу, а також компенсацію, переміщення, вилучення та додавання. На відміну від Комісарова, Бархударов Л.С. виділяв такі чотири види лексико-граматичних перекладацьких трансформацій або перетворень, як додавання, заміни, опущення і перестановки, але сам він вважав такою класифікацію умовною. Як можемо побачити така класифікація повністю відповідає класифікації Комісарова, але є звуженою відповідно модуляційної частини таксономії. Тож візьмемо класифікацію Комісарова В.Н. за базис, і опишемо усю канву можливостей, яку надає використання такого виду трансформацій на теоретичному та практичному рівнях.

Досліджуючи визначення і використання такого виду лексико-граматичної трансформації, як експлікація, наведемо декілька визначень, які надають академічні видання. Визначення експлікації, або описового перекладу містить твердження про те, що це такий прийом перекладу нових лексичних одиниць тексту оригіналу, при якому лексичні одиниці мови оригіналу замінюються словосполученнями чи навіть реченнями, що експлікують (описують) їх значення, мовою перекладу. Тобто, йдеться про повноцінне, достатньо розлоге, пояснення певної лексичної одиниці на мові перекладу, при цьому можуть бути використані різноманітні перекладацькі прийоми, але, по суті, експлікація лише описує мову автора оригінального тексту мовою перекладу. Теоретики мовного перекладу визначають прийом описового перекладу ще й як прийом, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм

заміняються в мові перекладу словосполученням (або навіть більшим за кількістю компонентів реченням), яке адекватно передає зміст цієї лексеми.

Описовий переклад – це доволі використовуваний метод перекладу, який був застосований протягом всієї новітньої історії, відповідно, сам термін вже розкриває суть цього універсального прийому. До нього вдаються у тих найскладніших випадках, коли у мові перекладу ній відповідник – подібна лексема, яка характеризує описане поняття або явище, як це було згадано вище, на прикладі генералізацій та конкретизацій. В такому випадку, аби донести суть, доводиться застосовувати описовий прийом перекладу, у випадку якого, первинний зміст не завжди вдається передати лаконічним і влучним способом, що перенавантажує текст, при цьому роблячи його більш деталізованим. Звідси можуть виникнути наступні перекладацькі труднощі, такі як можливе порушення вимог до застосування лексико-граматичних трансформацій у перекладі, як стислість і необхідність збереження емоційного забарвлення мови оригіналу. Все це є слабким місцем відповідного прийому перекладу тому, що втрачається об'єктивність і точність, як це буває у випадку із буквальним перекладом, але від цього зберігається змістова та емоційна частини тексту оригіналу, з точки зору кореляції обох мов. Також при застосуванні описового перекладу можливе неповне тлумачення змісту того чи іншого поняття, яке позначене в мові оригіналу певним неологізмом чи неологічними конструкціями. Все це робить описовий переклад достатньо вразливим при його застосуванні, адже тут страждає саме термінологічна точність, такий прийом перекладу підходить для перекладу художніх творів, а не наукових або законодавчих документів та праць.

Однак при вказаних вище недоліках, описовий переклад має свої переваги, одна з яких полягає у можливості досягнення більш повноцінного відтворення сутності поняття або термінології, позначених відповідною лексичною неологічною одиницею у мові оригіналу.

Слід зазначити, що при наявності елементів суб'єктивного підходу у застосуванні описового перекладу, до його використання встановлюються чітко означені об'єктивні вимоги. В першу чергу йдеться про необхідність точної

відповідності основного змісту складного до перекладу поняття, цей критерій є головним – точність змісту. По-друге, опис не має бути надто розлогим і деталізованим. Наступною є вимога уникнення занадто складних синтаксичних структур, які занадто ускладнюють розуміння читачем тих чи інших понять, явищ або термінів. Застосовуючи описовий переклад, необхідно пам'ятати про необхідність точної і повної передачі усіх сторін поняття, описаного мовою оригіналу: *The crowd melted away, after the bustling fashion common to arrival platforms* таке речення Елла Евтушенка перекладає як: *Галасливий натовп, що зазвичай можна побачити на перонах...* [62 ст. 275]. Тобто було застосовано описовий переклад слова *The crowd* для глибшого розуміння психології натовпу, для тих читачів, які не так часто бувають на вокзалах.

Застосовуючи прийом описового перекладу, слід завчасно переконатися у відсутності перекладного відповідника, який міг з'явитися у новітній літературі в процесі розвитку мови і суспільних відносин. Задля повного розкриття змісту при перекладі, наприклад, неологізмів необхідно знати предметну сферу тих, текстів, що підлягають перекладу – заглибитися у наукову базу чи художній контекст. Описовий переклад може включати в себе перехід від родового поняття до конкретизації складових його частин, або навпаки, міняючи стилістичну та лексичну структуру речення, при цьому залишаючи описово-змістову наповненість.

Додавання – це трансформація граматичного спрямування, при використанні якої відбувається процес застосування збільшеної кількості лексем у тексті перекладу, на відміну від мови оригіналу. Цей спосіб може бути використаним у випадках перекладу будь-яких фразеологізмів, частин мови, слів та словосполучень, тобто можемо казати про використання пояснення, як необхідного прийому використовуюваного перекладачем для пояснення того чи іншого терміну. Така семантична трансформація, як додавання обумовлюється необхідністю у додаванні в оригінальний текст лексичних одиниць мови перекладу, які відсутні в тексті оригіналу, задля точної передачі відповідного змістового наповнення та навіть емоційного навантаження чи дотримання синтаксичних і лексичних нормативів мови перекладу, таким чином мова перекладу стає більш зрозумілішою читачу.

Таким чином, додаються додаткові слова-відповідники, другого чи третього порядку, яких немає в оригіналі. Тобто додавання, наприклад, слова є експліцитне відтворення імпліцитної інформації, при перекладі воно ґрунтується на відтворенні опущених в оригінальному тексті слів-відповідників, зміст яких читач мови оригіналу розуміє із контексту. На відміну від вилучення (деякі дослідники також називають таку трансформацію опущенням), яке навпаки вилучає надлишкові слова та змісти з контексту. Також під час використання такого прийому, як додавання для перекладача важливо остерігатися додавання додаткових надлишкових змістів, яких не закладу вав у текст автор оригінального твору. Прийом трансформаційного додавання обумовлюється недостатністю інформативності відповідних мовленнєвих компонентів для читача мови оригіналу, нехарактерним для такої мови порядку слів, їх семантикою, слововживанням, мовними оборотами тощо. Додавання – додавання необхідні, коли той чи інший смисловий зміст у тексті оригіналу передається іншими засобами, які неможливо використати в мові оригіналу [62].

Грамматична трансформація вилучення є протилежною додаванню. Внаслідок використання такого прийому видаляється певна лексема або ж лексичний елемент через те, що певні синтаксичні особливості мовленнєвих взаємозв'язків мови оригіналу у деяких конкретних випадках потребують надлишкового використання більшої кількості лексичних одиниць, що не є характерним для мови перекладу.

Перестановка (або ж пермутація) представляє собою перекладацьку трансформацію, під час якої використовуються заміни або зміни розташування в середині компонентної складової речення або навіть декількох речень в процесі перекладу порівняно з мовою оригінального тексту, такі трансформації застосовуються у випадках структурних розбіжності та під час членування мови перекладу та мови оригіналу. На думку Карабана В.І. перестановка або ж переміщення, як вид перекладацької трансформації – це «заміна розташування мовних одиниць у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Перестановці піддаються, зазвичай, слова, словосполучення, частини складного речення, а також самостійні речення в тексті» [8, с. 188]. Такий прийом перекладу як переміщення лексем або лексичних одиниць у висловленні чи реченні допомагає застосувати

найближчу первинну лексему-відповідник висловлювання на мові перекладу, перемістивши її в інше місце речення чи тексту, головним чином, через те що, лексична сполучуваність у реченні відрізняється на мові перекладу у мові перекладу від оригіналу, і така вживаність неможна згідно мовних нормативів мови оригіналу.

Виходячи з усього викладеного в цього підрозділі, ми можемо зауважити, що функціональна відповідність тексту оригіналу може бути досягнута на мові перекладу, за допомогою і шляхом часткової або повної зміни або заміни конструкцій речення, а також в наслідок переміщення та додавання окремих частин речення або слів. Що ж стосується вилучення, то це є також загально використовуваним прийомом, який дозволяє здійснити позбавитись змістової надлишковості та добитися точності перекладу. Зміна або заміна, додавання та переміщення і вилучення допомагають структурно адаптувати речення або навіть цілий абзац із мови оригіналу на мову перекладу, все це робиться через не відповідність лексичних та граматичних норм двох мов.

3.3.2. Лексичні трансформації, які на практичному рівні допомагають збереженню змістової та емоційної напруги у творах про вампірів

Описовий переклад або експлікація – це трансформація лексико-граматичного характеру, в рамках якої мовна лексична одиниця тексту оригіналу підміняється словосполученням, яке експлікує значення такої одиниці, тобто тим, що більш-менш надає цілісне та точне визначення або пояснення такого феномену мовою перекладу. За допомогою експлікації можна передати значення будь-якого безеквівалентного слова в оригіналі: *conservationist* – «прихильник охорони навколишнього середовища», *whistle-stop speech* – «виступи кандидата протягом передвиборчої агітаційної поїздки» [12, с. 424]. Тому при затосуванні даної трансформації слід уважно дотримуватися відповідних норм та вимог до перекладу, а саме: по-перше переклад оригіналу повинен якомога точніше відтворювати концептуальний зміст конкретного поняття, до прикладу неологізму, по-друге його описання має бути стислим настільки на скільки це можливо, при цьому зберігаючи змістове навантаження та збитковість висловлювання, і на останок структура

синтаксичної частини слова або словосполучення не має бути занадто комплексною та складною.

Щоб глибше зрозуміти, як на практиці виконуються усі види описаних лексико-граматичних трансформацій і якими правилами керуються перекладачі і те як вони відображають усі вищезгадані стилістичні та емоційні нюанси оригіналу, проведено дослідження уривків англомовних романів-трилерів про вампірів. Почнемо ми з переміщення за класифікацією Комісарова В.Н. та перестановка за класифікацією Іржі Левий, як приклади будемо використовувати перекладацькі перестановки або переміщення, у романі Брема Стокера та його уривках, і таким способом ще раз розкриває зміст відповідної трансформації:

I have asked him to come over, and as you told me... [58] *А так як ви мене попереджали, що берете все на себе...* [61]

This, my dear fellow, is in obedience to your wishes... [58] *Зробив я це, виключно підкоряючись вашим бажанням, мій любий...* [61]

You shall kiss her once before it is done... [58] *Ви можете перед цим ще раз її поцілувати...* [61]

Як бачимо, у першому прикладі перестановки зазнали частини речення, і хоча у цьому прикладі немає жодної емоційної складової, він є яскраво репрезентативним, і показує як банальна буквально послідовна перестановка частин речення впливає на стилістику перекладу, додаючи йому відповідності нормам і сучасним реаліям української мови. У другому прикладі вже присутня емоційна складова, і методом перестановки перекладач підкреслює емоційну складову ставлення головного героя до Ван Гелсінга, а загалом цей приклад є ідентичним із наведеним першим. У третьому прикладі перестановка *before* перед словом *kiss*, романтизує сцену, додаючи їй більшої поетичності, так показуючи тепле відношення герою до Люсі.

Далі розглянемо додавання, як метод лексико-граматичної трансформації. Наприклад таке речення, як *both of which mean the same thing, one being Slovak and the other Serbian for something that is either were-wolf or vampire* [58] має у своїй

структурі *both of which mean the same thing, one being Slovak and the other Serbian* і Леся Євтушенко у тексті перекладу додає один нюанс: *обидва значать одне й те саме, перше **слово** словацьке, інше сербське* [58]. Таким чином, українському читачу доповнюють інформацію, що йдеться саме про слова, а не про щось інше. Розглянемо такі трансформації як засіб перекладу іншомовних текстів більш конкретно:

The instant we had closed the door he stepped quickly along the passage to the next door, which was open. [58] *Як тільки двері за нами зачинилися, Ван Гелсінг швидко пройшов по коридору до наступних дверей, які виявилися відкритими. Ми увійшли туди* [61].

We are hedged in with difficulties, all of us, my poor old fellow; but, please God, we shall come through them all right. [58] *Нас оточують труднощі, всіх нас, любий друже, але з Божою поміччю ми їх подолаємо, а для Люсі, при її хвороби, це було б згубним* [61].

Знову ж таки, перший приклад не має відношення до емоціогенної сфери, але він чітко показує, як метод додавання конкретизує текст оригіналу, для зручності читача, щоб він не розгубився у контекстах іншомовних лексичних аспектах, які є самоочевидними носіям мови оригіналу. В другому прикладі додано частину речення про стан здоров'я Люсі, і це, знову ж таки, підкреслює та підсилює опис емоційного стану героя, та його стурбованість та почуття до неї, і український читач емоційно реагує на уривок відповідним чином.

Наступним за порядком, але не за значенням йде вилучення (опущення):

He was catching flies and eating them, and was keeping note of his capture by making nail-marks on the edge of the door between the ridges of padding. [58] *Він знову ловив мух і ковтав їх, роблячи кожен раз позначку нігтем на двері* [61].

He was talking, apparently to someone, but I was afraid to go near enough to hear what he was saying, Він розмовляв з кимось, а я боявся підійти, щоб не налякати його, інакше він міг би втекти [61].

lest I might frighten him, and he should run off. [58]

У першому реченні перекладач застосував метод вилучення для того, щоб читач зосередився саме на *catching flies and eating them*, а не на нюансах будови двері, у такий спосіб підсилюється відраза до Графа. На нашу скромну думку, вилучення *to hear what he was saying, lest I might frighten him* і цієї ситуації є не досить доцільним, тому, що втрачається значна складова емоції страху та паніки, але стилістично таке вилучення є досить вірним. Загалом слід сказати, що автор перекладу найчастіше вдається до додавання, щоб точніше описати ситуацію, а от опущення використовує досить-досить рідко.

Заміна, також відіграє значну роль у списку лексико-граматичних трансформацій, куди входять експлікація та антонімічний переклад:

As he passed the window of Renfield's room, the patient began to rate him from within, and called him all the foul names he could lay his tongue to. Коли він проходив під вікном Ренфілда, пацієнт почав звинувачувати його в тому, що він його обкрадав, що хотів його вбити...[61]

[58]

...which had never failed to excite his attention. ...яка ніколи не залишала його байдужим [61]

Ми бачимо, що у першому прикладі було використано експлікацію – заміну мовної одиниці описовим рядом, це підсилює емоційну складову і ще більше нагнітає тривогу та страх. Друге речення це яскравий приклад антонімічного перекладу, де вираз *failed to excite his attention* замінюється *не залишала його байдужим*, що більш глибоко передає емоційну оцінку героя, яку він надає героїні.

Рецкера Я.Й. вважав, що перекладацькі трансформації та перетворення такі як вилучення додавання та заміни є прийомами мислення логічного, під час якого виконується розкриття змістового навантаження іншомовної лексичної одиниці в контекстуальності і знаходження найбільш вдалого відповідника перекладу, який може змінювати структуру висловлювання або не відповідати словниковим відповідникам першого порядку. Тому всі зазначені приклади показують на скільки складними засобами є лексико-граматичні трансформації, і, в той самий час, наскільки вони є корисними для перекладача, як вони збагачують емоційну гаму, стилістично прикрашають текст, зводячи його структуру до реалій мовного простору українців, і допомагають сам читачам, які не володіють англійською, доторкнутися до культурного та емоційного простору англомовних країн та жанру романів-трилерів, які і були започатковані англомовними авторами.

3.4. Лексико-семантичні трансформації, їх види та вплив на концептосферу англомовних творів про вампірів

Ще одним видом перекладацьких трансформацій є лексико-семантичні трансформації або заміни, які Комісаров В.Н. розділяв на такі модуляції, як генералізацію, конкретизацію (згадані та досліджені вище) та антонімічний переклад. Якщо ж спиратися на переконання Швейцера О.Д., антонімічний переклад ґрунтується на логічному правилі: «заперечення поняття може бути прирівняне до ствердження семантично протиставленого йому протилежного поняття» [53, с. 141]. Лексико-семантичними трансформаціями Макєєва М.М. називає прийом логічного переосмислення, через який перекладач розкриває семантичне значення лексеми оригіналу у контексті твору, добираючи лексему-відповідник, не першої словникової черги. Таким чином актуалізується сема мови перекладу через її заміну на відповідник мови оригіналу, у нашому випадку українську мову.

Згідно тлумачного перекладознавчого словнику, лексико-семантичні трансформації – це прийом перекладу слова або еквівалентної йому лексичної одиниці шляхом використання в перекладі одиниць мови, значення яких не збігаються або частково збігаються, оскільки є легко виведеними на основі певного

типу логічних відносин: гіпогіперонімічних, конверсивних, метонімічних та інших [89].

На сучасному етапі досліджень у сфері трансформацій у перекладознавстві свою актуальність зберігає лексико-семантичні вишукування, така робота має здійснюватися у контексті робіт інших науковців минулих років: Джон Кетфорд, Рецкер Я.Й., Левицька Т.Р., Гак В.Г., Воробйова О.П., Кияк Т.Р., Корунця І.В., Бархударова Л.С., Коптілова В.В., Гарбовський М.К., та інші. Таке дослідження буде проведено нижче із використанням прикладів з перекладу англомовних романів-трилерів про вампірів та їх концептосфери збереженої завдяки такого роду трансформаціям.

Перекладацькі лексико-семантичні трансформації стають у пригоді, коли всі змістові значення лексем мови оригіналу і мови перекладу не співпадають у всьому контексті та об'ємі семантичних значень.

На практичному рівні перекладацької діяльності семантичні трансформації, зазвичай, поєднуються із граматичними трансформаціями. Існує безліч випадків, коли зміна структурної частини речення виконується за рахунок саме лексичних трансформацій, а не граматичними перетвореннями. Через те, що комунікативне навантаження лексичної одиниці вимагає ретельного підбору слів-відповідників, щоб створити точне відтворення змістової частини під час перекладу, рішення перекладацької проблематики вимагає точного та ретельного підбору вдалої форми, а також граматичної категорії лексеми. Відповідно, суто з практичних міркувань вважається доцільним осмислювати семантичні трансформації як окрему категорію, абстрагуючись від наповнення мовної конструкції лексичними прийомами, що і пропонував Комісаров. Він, у своїй класифікації, поділив лексико-семантичні на модуляції, а саме, конкретизація та генералізація.

Основними трансформаціями є конкретизація значень, генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, додавання й вилучення слова, цілісне переосмислення [52, с. 1 (201)]. Генералізація і саме є видом такої семантично-лексичної гіперонімічної трансформації, навіть у своїй назві вона передбачає те, що при перекладі значення слова узагальнюється (генералізується), отримуючи

значення більш загального характеру. Таким чином слова деяких частин мови чи певні словосполучення отримують ширшу більш семантику при перекладі або навпаки, їх семантика звужується, і тоді це називається конкретизацією. Відповідно генералізацію можна назвати конкретизацією зворотного порядку. Загалом конкретизація та генералізація навіть можуть використовуватись у тандемі, поряд одна з одною.

Генералізація є видом семантично-лексичної гіперонімічної трансформації, коли при перекладі значення слова узагальнюється (генералізується), отримуючи значення більш загального характеру. Проаналізувавши приклади стає очевидним є значущим методом перекладу, особливо для різнорідних культурних контекстів, вона допомагає описати більш ширше емоціональну палітру творів англomовних авторів, і, на відміну від конкретизації, яка також знайшла своє застосування у перекладі романів-трилерів, узагальнює розуміння перекладача культури мови, з якої здійснюється переклад.

Тлумачний перекладознавчий словник пропонує таке визначення модуляції: «заміна словникового відповідника при перекладі контекстуальним, логічно пов'язаним з ним (предмет може бути замінений його ознакою, процес – предметом, ознака – предметом чи процесом)» [46, с. 2].

Модуляції є основний прийом перекладу, у випадках коли змістову та емоційну частину неможливо передати словами-відповідниками першого порядку. Логічне підґрунтя лексико-семантичних трансформацій відображено у роботі В.Г. Гака, який вважав, що всі види семантичних змін у роботі перекладача націлені на те, щоб позначений зміст лексеми перекладу залишався збереженим і розумівся через взаємозв'язок відповідних понять різних мов, які, як у свідомості перекладача, автору оригіналу та читачів обох мов залишався подібним і відображав суть та зміст висловлювання. Відповідно, в основі лексико-семантичних заміन лежить зміна форми висловлювання але не його значення, якщо ж говорити конкретніше, це може бути конкретизація понять, їх генералізація, перенесення різних типів, а основою перекладу слугує логічне мислення при осмисленні висловлювань та взаємовідносини лексем оригіналу та перекладу. Такий підхід пов'язаний із тим, що

при перекладі виникають ситуації, коли слова або словосполучення англійської мови мають багато словникових відповідників, кожен з яких охоплює семантичне значення лише частково, таким чином створюється проблематика перекладу, і лексико-семантичні заміни, з-поміж іншого, допомагають у донесенні змістової частини висловлювання чи слова. Виходячи з вищевказаного зауважимо, що під впливом багатьох факторів перекладач повинен застосовувати граматичні трансформації, як один з найважливіших інструментів, за допомогою якого виконується часткова або повна реконструкція відповідної лексичної одиниці, таким чином може перетворитися на слово словосполучення, а речення на словосполучення чи навпаки.

Модуляції перекладеного тексту В.Н. Комісаров розумів, як «зміна точки зору» на лексему чи навіть складне речення, зміну кута зору та переосмислення, і в подальшому трансформацію у мові перекладу лексеми мови оригіналу із конотаційною зміною форми висловлювання, але із збереженням змісту та суті. Лексичні модуляції можуть мати в своїй основі різні логічні відносини, наприклад: причина-наслідок *to baffle analysis* - не піддається аналізу засіб-результат (*a firing squad* - команда для розстрілу), частина-ціле (*to wash one's hair* - помити голову), зміна кута зору (*entered the high way* виїхав на шосе), проміжок-межа (*three flights of stairs* - три поверхи), форма-застосування (*high chair* - дитячий стілець) і т. д. [12, с. 32]. Також Комісаров В.Н. говорить про те, що модуляція як перекладацька трансформація – це «зміна точки зору» на текст, вислів чи слово перекладені та адаптовані, також це є саме переосмислення лексичних одиниць, трансформуючи їх до мови перекладу та адаптуючи, передаючи їх значення, але вже на рівні іншої конотації. На погляд Комісарова В.Н., «модуляція – це лексико-семантична заміна слова або словосполучення однієї мовної одиниці іншою, значення якої є логічним наслідком значення вихідної одиниці» [12].

Одним з найпоширеніших засобів граматичних трансформацій при перекладі з англійської мови вважається підстановка іменників відповідними дієсловами, така ситуація виникає через гнучкість і частоту використання дієслівної системи української мови. Також лексико-семантичні трансформації включають в себе

антонімічний переклад, який використовує слова-антоніми або їх словосполучення для донесення повноти змісту, по суті можемо сказати, що такий метод йде від зворотного, відповідно його назві. Комісаров В.Н. визначає сутність антонімічного перекладу як прийому у використанні слова або словосполучення при перекладі із протилежним значенням відносного англійського відповідника лексеми або навіть речення мови оригіналу. Очевидно, що у такому випадку необхідно контекстуально обумовити використання заперечної форми висловлювання на противагу стверджувальній. Тоді результатом антонімічного перекладу стане цілковита трансформації лексеми мови перекладу, відтак один й та самий зміст або ж ситуація буде описана чи описаний з протилежної точки зору. Відтак, стає зрозумілим, що антонімічний переклад може діяти у двох напрямках – він може як подавати у стверджувальній формі вираз заперечення, так і навпаки, у заперечній формі описувати ситуацію ствердження.

Антонімічний переклад дає в руки перекладача інструмент, який є дуже гнучким з одного боку, і дуже складним з іншого, адже вимагає від перекладача ідеального знання обох мов та логічно вивіреного мислення, адже слова відповідники першого порядку зі словнику у такому перекладі застосовані не будуть. По суті, термін «антонімічний переклад», який зустрічається в перекладознавчій літературі, є неточним, оскільки слово, що перекладається, не замінюється на антонім у мові перекладу, а змінює лише форму на протилежну, тоді як його зміст, значення залишається без особливих змін.

Лексичні перекладацькі трансформації різняться глибиною, обсягом, і можуть такі перетворення впливати на емоційне наповнення концептосфери. З одного боку відповідні заміни можуть нести відносний характер, коли текст висловлювання оригіналу та перекладу мають невеликі розбіжності, алоє здебільшого трапляються випадки коли застосовується «парадоксальний переклад», де ексториарні відмінності між оригіналом і текстом перекладу виглядає таким чином, що буває важко на перший погляд зрозуміти, що це є переклад розглянутого виразу, такі випадки потребують глибоких знань змісту тексту, контексту та мови перекладу. Такі випадки виникають і застосовуються перекладачами, коли іншого

способу перекладу немає або його важко підібрати не руйнуючи емоційної сфери оповідання. Існує безліч випадків, які зумовлюють необхідність застосування лексико-семантичних трансформацій, з-поміж усіх виділяємо наявність ознаковості явища, термінології, предмета чи поняття, зумовленість протиріччями або відмінностями змістового наповнення іконічного образу лексеми, а також властивостями семантики, тонкощами контекстуальності, особливостями словосполучення окремих частин речення чи виразу [91].

У нашому випадку, ми будемо розглядати ситуації різних емотивних ознак в ситуаціях передачі емоціональної напруги в описі зовнішнього світу та сюжету роману, ми виокремимо такі висловлювання перекладу, які задля передачі специфічних культурологічних, етнічних та національних особливостей української мови, використовуємо модуляції як прийом, а конкретніше ті випадки, коли труднощі у перекладі лексем чи навіть речень українською мовою застосовуються перераховані вище трансформації. Також будуть розглянуті ті випадки коли саме термінологія, якою насичена англomовна література, потребуватиме застосування генералізацій та конкретизацій.

3.4.1 Трансформаційні модуляції, такі як конкретизація та генералізації як спосіб досягнення адекватності перекладу під час передачі емоційної напруги в літературі про вампірів та словників

Перекладацькі трансформації загалом використовуються при перекладі оригіналу на мову перекладу, завдяки їм досягається інваріантності комунікації. Лексична трансформація при перекладі являє собою відхилення від відповідників зі словників, шляхом заміни конкретних лексичних одиниць оригіналу на зовсім інші нееквівалентні лексичні одиниці мови перекладу. Мається на увазі те, що еквівалентні слова у різних мовах мають різну конотацію, ознаки та смислове наповнення, і такі характеристики будуть залежати від контексту, навіть на рівні словосполучень у різних мовах окремі слова можуть поєднуватися, а в інших таке поєднання є неприйнятним. Модуляцією (компенсація у Рецкера Я.Й.) або смисловим розвитком називається заміна слова або словосполучення мови оригіналу одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться зі значення

початкової одиниці. Найчастіше значення співвіднесених слів в оригіналі і перекладі опиняються при цьому пов'язаними причинно-наслідковими стосунками [92]. Під час застосування такого способу змістового розвитку часто наслідок та причина поєднуються у логічних взаємозв'язках, які потім використовуються для донесення висловлювання на мові оригіналу мовою перекладу, такі зв'язки завжди мають точно збігатися та зберігатися інакше смисл буде втрачено. Часто читачу доводиться самому добудовувати такі зв'язки, тому цей метод вважається надскладним перекладацьким завданням.

У своїй роботі «Мова та переклад» Бархударов проводить деталізований аналіз перекладацьких модуляцій, вишукуючи їх класифікацію, при цьому виділяючи чотири види модуляцій (за класифікацією Комісарова): перестановки або зміни розташування порядку компонентів та членів складного речення, використовуючи заміну місця словосполучень та слів; заміни: синтаксичні заміни або компенсації складних речень на структурному рівні, заміни компонентів речення, частин мови, а також конкретизація, генералізація, як , заміна причинно-наслідкових зв'язків словоформ та об'єднання та членування речень, додавання, опущення та антонімічний переклад. Дослідник додатково визначає згадані вище трансформації як опціональні, а саме ті які ніколи не бувають застосовані у чистому вигляді, вони зазвичай комбінуються у різного типу поєднання.

Антонімічний переклад – в українській класифікації вважається лексико-граматичною трансформацією, а в китайській – суто граматичною; заміна частин мови в українській класифікації вважається належною до рівня речення, а в китайській – до рівня слова [97]. Таким чином бачимо, що трансформації на різних рівнях різних мов будуть різнитися структурно, але це тема для іншої наукової роботи.

При перекладі генералізація застосовується, щоб запобігти тавтологіям, які доречні і часто зустрічаються в інших мовах, в таких випадках словникові відповідники замінюються іншими словами, і це, у більшості випадків, є суто стилістичним прийомом, який допомагає зберегти мовні канони культури перекладу. Генералізація часто застосовується, коли інтерпретація ускладнена через те, що

словникові відповідники відсутні і його застосування не можливе відповідно до контексту, нерідко гіпоніми. Синтагматична сполучність диктує необхідність застосування генералізації, адже семантична структура кожної мови є різною, деякі еквіваленти в мові перекладу банально не підходять структурно, також логіка побудови самого речення або думки зумовлює застосування генералізації. Генералізація також використовується у випадку, якщо застосування словникового відповідника веде до порушення граматичних усталених правил мови перекладу або віршованої форми, ритму чи розміру, і коли слова чи словосполучення мови оригіналу мають більш абстрактне та узагальнене значення, аніж мова перекладу, які відповідають тому самому поняттю або, у нашому випадку, концепту. Слід також сказати, що генералізація не є унітарним способом перекладу, дуже часто вона використовується у комбінації з іншими методами, таким чином, можна максимально наблизити текст до реалій мови перекладу.

Згідно вище викладеного ми можемо віднести генералізацію до перекладацьких замін, яка особливо використовується для збереження причинно-наслідкових зв'язків між поняттями. На відміну від конкретизації, генералізація узагальнює значення, а отже розширює когнітивне сприйняття відповідного слова, словосполучення чи терміну, надаючи йому нових, більш розширених змістів. Це саме стосується і емоційності, генералізація здатна значного розширити спектр емоцій, які відчуває реципієнт в процесі читання та осмислення перекладеного тексту, особливо художнього. Для того, щоб передати емоційну складову структури тексту використовують генералізацію, як семантичну та лексичну трансформацію, і це зумовлено різністю етнокультурних аспектів та менталітетів та носіїв різних мов. Таким чином до емоційної концептосфери створеної автором оригіналу будуть додані нові відтінки та значення сфери емоційної парадигми іншої культури, що збагатить семантично-лексичну складову мови перекладу, і навіть, можливо, внесе в культурний контекст нові психологічно-емоційні відтінки.

Як приклад, розберемо уривки з перекладів англomовних романів трилерів, в яких було застосовано метод генералізації для передачі відповідної емоційної

наповненості, ті приклади в яких генералізація найвлучніше передавала емоції як самого автора при написанні так концептосферу твору загалом.

...*for here* was a great bedroom [62] ...*кімната* виявилася великою спальнею
The *general effect* was one of Але *найсильніше* *вражала* незвичайна
extraordinary pallor. [62] блідість обличчя.
The *Draculas* were, says Arminius, a ... сучасники розповідали, що деякі з його
great and noble race, though now and (роду) представників водилися з *самим*
again were scions who were held by *Сатаною*. [59 с. 302]
their coevals to have had dealings *with*
the Evil One. [62]

З першого прикладу відразу помітно як працює генералізація – коли перекладач замінює слова *for here* на слово *кімната*, читачу стає ясніше, що саме мав на увазі автор, і в чому сенс усього речення. У другому прикладі перекладач підкреслює, що саме обличчя було блідим, тим самим він наводить більшого жаху на читача, який, усвідомлюючи, що Граф виглядає як мертвяк, ще більше лякаються його.

Як бачимо, генералізація може бути використана не тільки для уточнення перекладу, а й для створення певної емоціогенної атмосфери, і навіть її підсилення. Але такий вид трансформації, з невідомих причин дуже рідко використовується у перекладі роману Брема Стокера.

У третьому прикладі Елла Євтушенко перекладає *the Evil One* як *Сатана*, конкретизуючи усі злі сили загалом в іпостасі найбільш відомого їх представника, таким чином досягається емоційне збагачення образу через те, що в українській культурі, як християнській цивілізації, злі сили асоціюються та уособлюються у фігурі саме Сатани із біблійських сюжетів. Даний приклад найбільш точніше передає усю силу використання такого прийому, як перекладацькі трансформації – конкретизації.

Тепер перейдемо до прикладів конкретизації та їх впливу на когнітивне та емоційне сприйняття творів про вампірів в українському перекладі, і спочатку розберемо короткий приклад відповідних модуляційних трансформацій:

*I agreed heartily with him, and then I told ... будинок який купив Дракула, це і є him what we had found in his absence: that **старий маєток прямо біля лікарні.** the house which **Dracula had bought was** [59 с. 295]
the very next one to my own. [62]*

*...and in one **manuscript** this very Dracula ... в одному **рукописі** цей самий is spoken of as 'wampyr,' [91] which we all Дракула названий 'wampyr' [59 с. 303]
understand too well. [62]*

*Then there are things which so afflict him Що ж до **святих атрибутів**, як ото that he has no power, as the garlic that we цей символ, мій **хрестик**... [59 с. 302]
know of; and as for **things sacred**, as this symbol, my **crucifix**, that was amongst us even now when we resolve, to them he is nothing, but in their presence he take his place far off and silent with respect. [62]*

Що стосується першого прикладу конкретизую значення *the very next house* до *лікарні*, що показує ситуацію ще більш гнітючою та спонукає читача уявити себе біля покинутої самотньої лікарні на краю селища, така атмосфера і створює концептосферу роману та концепту ВАМПІР загалом. Така емоційна напруга вийшла за рамки одного твору, роману Брема Стокера, та емігрувала в інші твори про вампірів, як літературні так і кінематографічні, подолавши не лише просторові рамки країн, а й часові рамки, зберігаючи свою художню актуальність десятиліттями.

У другому прикладі Елла Євтушенко конкретизує манускрипт як рукописний твір, тим самим адаптуючи слово манускрипт до української культури, де не писалися манускрипти, як це було на Сході, в арабських країнах, таким чином

український читач точніше розуміє витoki усіх знань про вампірів з роману Брема Стокера.

Останній приклад також адаптує протестантські мотиви західної культури до нашої ортодоксальної віри, адже першим словниковим відповідником для слова *crucifix* є *розп'яття*, але перекладачка використовує саме слово *хрестик*, конкретизуючи слово *crucifix* яке може означати і хрест який носять у руці і великі церковні розп'яття. *Атрибут святості* з іншого боку уточнює та конкретизує *things sacred* і, таким чином, підкреслює те, що даний предмет я святою реліквією для героїв роману, і те, що ці люди насправді вірять у Бога та шанують церковні традиції.

Все це надихає роман «Дракула» релігійною атмосферою, де добро – боголюбиві та віруючі герої, протистоять злу – графу Дракулі, який уособлює всі злі сили загалом, а в українському перекладі, за допомогою таких перекладацьких трансформацій, як генералізація та конкретизація, Дракула став уособлювати найголовніше зло – Сатану.

У третьому Розділі було розглянуто питання складнощів перекладу англomовних романів-трилерів, проблематика стосувалась збереженню емоційної атмосфери, для цього у перекладацькій діяльності використовуються, зазвичай, перекладань трансформації такі, як: калькування, генералізація та різні види лексико-граматичних трансформацій.

Калькування відносять до буквального та дослівного перекладу, коли слово, морфема, складне слово або вираз мови оригіналу перекладається шляхом обрання у словнику мови перекладу найпершого слова-відповідника. Кальки бувають семантичні, словотвірні, фразеологічні. Всі ці види кальок було розглянуто у першому підрозділі, і було отримано висновок про те, що це є дуже ефективним методом перекладу з точки зору збереження авторського стилю та задуму, який точно передає емоційну складову оригіналу.

Лексико-граматичні трансформації називають такі лексичні еквівалентні заміни, які обумовлені нормами, семантикою та стилістикою мови перекладу, а граматичні трансформації – це в першу чергу перебудова речення. Ми виокремили

відповідні види лексико-граматичних трансформацій: експлікація, опущення, компенсація, антонімічний переклад, додавання, перестановку, та заміну. Всі ці види трансформацій були розглянуті на прикладі роману Брема Стокера та детально проаналізовані стосовно їх впливу на емоційну концептосферу твору.

Лексико-семантичні трансформації доповнюють канву перекладацьких перетворень у випадку коли відповідники першого порядку та концепт, що відповідає відповідному висловлюванню чи терміну, відсутній у мові перекладу або передає зміст не точно, що не дозволяє буквально скопіювати або точно передати змістову основу висловлювання, у цьому випадку застосовуються генералізації, конкретизації, описовий та антонімічний переклади, збагачуючи обидві мови та концептосферу перекладеного поняття новими змістовими барвами та відтінками концептуальності.

Як висновок, можна сказати, що всі ці процедури перетворення під час перекладу є доцільними при певних обставинах, коли необхідно адаптувати оригінал для українського читача, зберігаючи змістову частину та граматичні конструкції мови оригіналу але цими засобами слід користуватися обережно.

ВИСНОВКИ

1. Концепт ВАМПІР та емоціогенність його концептосфери загалом було розглянуто як приклад впливу мегаконцептів, концептів та підконцептів на психологічний, когнітивний і навіть перцептивний апарати реципієнта, на світогляд окремого індивіда та на культурологічні, лінгвістичні та ментальні аспекти певного соціуму, як частини глобального людства. Також ми дослідили, на прикладі концепту ВАМПІР, як саме переклад таких концептів та їх концептосфери впливають на сприйняття ідей автора читачами, які, будучи відрізненими від мовно-культурологічного простору, через незнання мови та культурної парадигми автору оригіналу, когнітивно сприймають твір. Що стосується отриманих результатів, то вони є досить показовими, і коротко можна сказати, що самі по собі концепти, а також їх адаптації на іншу мову відкривають міжкультурний діалог, збагачуючи обидві культури новими змістами, емоціональними відтінками та лінгвістичними прийомами їх вираження.

2. Концепт ВАМПІР, як приклад концептів загалом, було проаналізовано у концептуалогічній парадигмі, парадигмі науки, що вивчає концепти. Тому ми даємо визначення концепту ВАМПІР, як чистому змісту, який ще не отримав вербального вираження у формі мовлення, проявляється ж цей чистий зміст саме у слові, фразі, мовленні англomовних романів-трилерів про вампірів. Нами була описана методологічна процедура побудови моделі концепту ВАМПІР. Згідно з найновітнішим методом дослідження нами було досліджено концепт ВАМПІР дефінітивним методом, проведено аналіз синонімічних рядів та фразеологізмів, на базі цього була побудована фреймова модель концепту і ми виокремили таку модель: vampire - *dead person*→dead→reanimated→→corpe→dead body→from grave→at night and creature→vampire bat→spectral→preying being→sucks blood→biting necks→long teeth. Було виділено ядро: VAMPIRE, Bloodsucker, Ghoul, Dracula / Alucard, Nosferatu, ближню: Revenant, Hematophagous, Lamia, Leech і дальню периферію: blood, creature, corpse, undead, folklore, woman, demon.

3. Також ми виокремили такі підконцепти, як Count Dracula (Граф Дракула), Transylvania (Трансильванія), Nosferatu (з нім. Носферату), Vampires' Castle (Замок вампірів), кожен з цих концептів несе значуще емоціогенне навантаження, надаючи творам про вампірів готичної та вікторіанської жахаючої атмосфери, наповнюючи концептосферу роману такими емоціональними відтінками, які не притаманні жодній літературі подібного типу. Далі ми проінтерпритували концепт ВАМПІР та його під концепти через призму лінгвістичних, когнітивних та культурологічних, когнітивно-культурологічних та лінгвокультурологічних маркерів пов'язаних ним, ми дослідили історію виникнення та розвитку концепту ВАМПІР, дослідили усі культурні відсилки, і дійшли висновку, що вампір це оживий мертвяк, який уособлює у собі могутнього демона-кровопивці під личиною (здебільшого) аристократичної людини, і він харчується людською енергією життя. Саме таким бачить його пересічний англомовний читач, а також, як це буде показано далі, україномовний, при першому читанні.

4. Виходячи із абзаців два та три ми дійшли висновку, що концепт ВАМПІР є складним багаторівневим концептом, із розгалуженою концептуальною структурою і свої окремим аутентичним змістом. У структурі концепту ВАМПІР було виділено інформаційний зміст, що включає основні когнітивні ознаки: ВАМПІР / VAMPIRE – dead person who became spectral bat-creature, drink blood at night, образ, який представлений його ядром та ближньою та дальньою периферіями, та інтерпретаційне поле, що містить всі когнітивні ознаки, що описують змістову складову концепту: оцінна зона, естетична оцінка, моральна оцінка; енциклопедична зона; утилітарна зона; соціально культурна; регулятивна зона; пареміологічна зона. Сама лексема вампір не є референтною, її денотат має абстрактний, уявний характер, її інтерпретація – процес аналізу асоціацій, за допомогою яких, виникають уявлення про нього.

5. Було виявлено, що під час перекладу романів-трилерів про вампірів, для збереження емоціогенності концептосфери використовуються багато прийомів перекладацьких трансформацій, таких як: калькування, генералізація, лексико-граматичні трансформації. У роботі є детальний опис усіх видів таких

трансформацій, та детально описано процедури такого роду перекладу. Було наведено безліч прикладів таких перетворень та трансформацій, і весь цей масив інформації показав, що всі ці процедури є доцільними при певних обставинах, коли необхідно адаптувати оригінал для українського читача, але цими засобами слід користуватися обережно. Сам же по собі, концепт ВАМППР володіє асоціативними та емоційними ознаками. Джерелами напруги є: лексичне відображення просодії та кинем, лексичний відображення емоцій шляхом вживання емотивів, звичайне порівняння та стилістичне, синтаксичні засоби, структуру речення, інтонаційні та змістові одиниці, композиційні особливості, пунктуація, авторські розділові знаки. Всі ці ознаки зберігатимуться при перекладі, якщо перекладач використовуватиме перекладацькі трансформації описані вище.

6. Класифікація перекладацьких трансформацій за Комісаровим В.Н. допомогла глибше зрозуміти усі перетворення змісту так граматичної і лексичної складової мови оригіналу при перекладі на українську мову. Перекладацькі трансформації являють собою комплексне перетворення і творчий процес донесення невідомих до цього змістових та смислових абстрактних чи реальних концептологічних конструкцій, при цьому зберігаючи емоційну складову. Переклад у рамках використання перекладацьких перетворень – це творчий процес, який потребує раціонального дослідження та встановлення закономірностей використання для подальшого розвитку відповідного напрямку перекладознавства. Такі знання можуть бути застосовані не лише перекладачами, а й філологами та лінгвістами, а також пересічними любителями літератури в цілому.

7. На сам кінець, ми хотіли б сказати, що даний розбір концепту ВАМППР – це лише ввідна частина до більш масштабних досліджень у такій науці, як концептологія, а нашу роботу можна використовувати, як початковий приклад та стартову доріжку для подальшого аналізу. Сам же концепт ВАМППР є взірцем того, як уява геніального автора може сформувати свідомість багатьох поколінь людей різних культур та мов, і навіть інших авторів, при цьому такі люди можуть навіть не знати імен основних авторів-винахідників цього концепту, а це означає, що концепт

ВАНПР увійшов та закріпився у світовому культурному просторі, який цілковито не залежить від кордонів держав-націй.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Боголепова Д.Н. «Валоративная картина мира в американских песенных текстах Beyonce, Rihanna». Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, 2016. № 1–1, 117–119 с.
2. Боголій О.М. «Перекладацька еквівалентність при перекладі франкомовного науково-технічного тексту українською мовою», Магістерська дисертація, Київ, 2018, 130 с.
3. Бутакова, Л.О. «Динамика ментального существования: проблемы методологии лингво-когнитивного моделирования реальность, язык и сознание», Междунар. межвуз. сб. науч. тр. Вып. 3. Тамбов, 2005, 51–56 с.
4. Голубкова О.Н. «Особенности передачи языковых репрезентативов концепта «Englishness» в мировом когнетивном переводе (на материалах переводов рассказов А. Конан Дойля на русский язык)», Ижевск, Россия, 6 с.
5. Гусейнов А.С. «Когнітивні аспекти дослідження концепту» Національна академія наук України, Філологічні науки. Випуск 2 (86), Київ., 57–62 с.
6. Жаботинська С.А. «Концептуальний аналіз: типи фреймов», вісник Черкаського університету, Серія «Філологічні науки» №11, 1999, 3-17 с.
7. Карабан В.І. «Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми». – Вінниця, 2002, 407 с.
8. Карабан В.І. «Теорія і практика перекладу з української мови на англійську». Навчальний посібник, Вінниця, 2003, 243 с.
9. Бархударов Л.С. «Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)». Москва, 1975, 283 с.
10. Комендант О.А. «Фреймове моделювання концепту ОБЛИЧЧЯ в українській і англійській етнолінгвокультурах», 3 с.
11. Комиссаров В.Н. «Общая теория перевода: Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых (Учебное пособие)», Российская Федерация, Москва, 2000., 108 с.

12. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Москва, 2001, 212 с.
13. Коптілов В.В. «Теорія і практика перекладу», Навчальний посібник, Київ, 2002, 280 с.
14. Коростова С.В. «Русский язык и литература: проблемы изучения и преподавания: Сборник научных трудов под общ. ред. Л. А. Кудрявцевой», Выпуск 8, 2014, 9 с.
15. Кочерган М.П. «До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. Проблеми зіставної семантики», Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики, вересень 1999, с. 42–45.
16. Кудинова, Е.А. «Художественный концепт как смысловая и эстетическая категория», Е.А. Кудинова Е.А. «Современные парадигмы лингвистики», Волгоград, 2005, с. 57–63.
17. Кунина Л.Г. «Эмотивная лексика в художественном тексте: функционально семантический аспект (на материале повести Маши Трауб «О чём говорят младенцы»)», выпускная работа, 2016, 80 с.
18. Латышев Л.К. «Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы её достижения» Москва, 1981, 241с.
19. Лихачов Д.С. «Концептосфера русского языка», Русская словесность. «От теории словесности к структуре текста». М., Academia, 1997 , с. 280–287.
20. «Лінгвокультурологія та її термінна система Термінологія», 2003; Номер 490, с. 105–113
21. Марковіна І.Ю. «Вплив національної специфіки мови та культури на процес міжкультурного спілкування: проблеми і перспективи», Київ, 1983, 257 с.
22. Мартинюк А.П. «Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики» ХНУ, 2011 р., 196 с.
23. Маршак С.Я. «Портрет или копия? (Искусство перевода)», Собрание сочинений в 4-х томах, Том 4, Москва, 1990 г. – с.739.
24. Маслова В.А. «Введение в лингвокультурологию», Москва, 1997, 208 с.

25. Маслова В.А. «Когнитивная лингвистика: Учебное пособие», ТетраСистемс, 2004, 256 с.
26. Матушевська Н.В. «Принципи побудови польової моделі концепту seduction. у сучасній англійській мові», Одеський лінгвістичний вісник. 2014, с.167-170.
27. Михальчук А.Л. «Переклад термінології у медичних текстах». Робота професійного спрямування, Херсон, 2009, 305 с.
28. Михеева Н.Ф. «Лексические средства эмотивности», Университет дружбы народов, Россия, Январь 2010 года, с.117-127
29. Мін'яр-Білоручев Р.К. «Теорія та методи перекладу» Москва, 1996, 208 с.
30. Мухаметзянова Л.Р., Айдарова С.Х., Гиниятуллина Л.М., Гарипова Г.Р. "Лекция 4: Лексико-грамматические трансформации в теории перевода и стилистике". <https://cyberleninka.ru/article/n/leksiko-grammaticheskie-transformatsii-v-teorii-perevoda-i-stilistike/viewer>
31. Насалевич Т.В. «Емоції як об'єкт лінгвістичних досліджень», Мелітопольський державний педагогічний університет, Номер 13, Україна, 2015, 46–49 с.
32. Науменко Л.П. «Практичний курс перекладу з англійської мови на українську» навчальний посібник, Вінниця, 2011, 136 с.
33. Негрич Н.Д. «Вербалізація емоцій засобами фразеології», Науковий журнал Чернівецького нац. університету імені Ю. Федьковича. Вип. 1, 2012, с. 112–117.
34. Некряч Т.Є. «Засоби збереження природності драматичного діалогу під час перекладу творів для театру (на матеріалі автоперекладів)», матеріали всеукраїнської наукової конференції, Львів, жовтень 2005, с. 171–178.
35. Нямцу А.Є. «Основи перекладознавства: Навчальний посібник», Дашченко О.І., Гураль М.І., Сорвілова Т. В., Чернівці, 2007, 36 с.
36. Огнева Е.А. «Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста». 2–е издание дополнение, Москва, 2013, 282 с.
37. Огнева Е.А. «Когнітивне моделювання концептосфери художнього тексту». 2–е видання доповнення, 2013, 282 с.

38. Огнєва Е.А. «Когнітивно-порівняльне моделювання концептосфери художнього тексту (на матеріалі перекладу російської прози на французьку та англійську мови)», дисертація, Білгород: БелГУ, 2009, 407 с.
39. Огнєва Е.А. «Науково-популярний концепт: моделювання та інтерпретація», зб. науч. ч. 1 та ч. 2, УО МДПУ ім. І. П. Шамякіна; редкол, Київ, 6 с.
40. Остроушко О. А. «Лексичні трансформації при перекладі англійських інформаційних текстів українською мовою» Філологічні студії, Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, 2010 рік, Вип. 5, 201–208 с.
41. Прозоров В.Г. «Основи теорії та практики перекладу з англійської мови на російську», Київ, 1998 р. – 234с.
42. Рецкер Я. И. «Перевод и переводческая практика», Москва, 38 с.
43. Рецкер Я. И. «Следует ли передавать аллитерацию в публицистическом переводе? «Тетради переводчика»», Научный выпуск 3, Москва, 1966, с. 73– 77.
44. Савенкова Л.О. «Психологія спілкування», Навчальний посібник: КНЕУ, 2011, 187 с.
45. Савинова Н. В. «Терминоконцепт «übersetz» в работах Д. Зипманна», автореферат, Ульяновськ, 2011, 144-148 с.
46. Сітченко С.С. «Модуляції як перекладацькі трансформації, що допомагають збереженню емотивної еквівалентності концептосфери художнього твору (на прикладі роману Брема Стокера «Дракула»)» наукова стаття, Львів. 2021, 6. с.
47. Складчикова Н.В. «Семантическое содержание метафоры и виды его компенсации при переводе», Сборник научных трудов, Кемерово, 1985, с. 21-29.
48. Сорокін Ю.А. «Культурологічні та етнологічні ніші: визначення поняття та їх інтерпретація. Мовна картина світу: лінгвістичний і культурологічний аспекти», Т. 2., Київ, 1998, 187 с.
49. Томахин Г.Д. «Теоретические основы лингвострановедения (на материале лексических американизмов английского языка)», город Москва, 1991, с. 15–16.
50. Турук Н.Ф., В.Н. Стойков «Пособие по переводу научно-технических текстов» – Москва, 1975, 176 с.

51. Турченко В.О. «Когнітивно-комунікативні характеристики. концепту скромність. в англomовному дискурсі xiv-xxi століть», Автореферат, Харків 2014, 23 с.
52. Шаховский В.И. «Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка», Воронеж, 1987, 208 с.
53. Швейцер А.Д. «Перевод и лингвистика (газетно информационный и военно-публицистический перевод)», Москва, 1973, 329 с.
54. Швейцер А.Д. «Теория перевода: статус, проблемы, аспекты», Москва, 1998, 206 с.
55. Швейцер А.Д. «Теория перевода», Москва, 1988, 114 с.
56. Шевченко Л.Л. «Методика концептуальних досліджень», стаття, Вип. 9, с. 52-56.
56. Шевченко Л.Л. «Методика концептуальних досліджень», стаття, Вип. 9, с. 52-56.
57. Шемуда М. Г. «Граматичні трансформації при перекладі англomовного художнього роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» на українську мову», Серія філологічна, Випуск 39, 2013, 116-118 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

58. Bram Stoker "Dracula", Archibald Constable and Company (UK), 26 May 1897
Produced by: Chuck Greif and the Online Distributed Proofreading Team
<https://www.gutenberg.org/files/345/345-h/345-h.htm>
59. Bram Stoker "Dracula", (English Library). Видавництво "Знання", 2018 р., с. 478.
60. Лорд Байрон, поема «The Giaour».
61. Стокер Б. «Дракула», Роман, Переклад з англійської Скальська Л.Ю., Видавничий дім "Панорама", 2002 р., с. 280
62. Стокер Б. «Дракула», Роман, Переклад з англійської Елла Євтушенко. Видавництво "Знання", 2018 р., с. 472.

Довідкова література

63. Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus © Cambridge University.
64. America's online dictionary for English word definitions Merriam-Webster online.

65. Longman dictionary of contemporary English online:
<https://www.ldoceonline.com>.
66. Онлайн-словник: Macmillan dictionary (free English dictionary and thesaurus online) <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/vampire>
67. Онлайн-словник: Online etymology dictionary
<https://www.etymonline.com/search?q=vampire>
68. Онлайн-словник: Oxford English and Spanish Dictionary, Synonyms, and Spanish to English Translator <https://www.lexico.com/definition/Vampire>
69. Онлайн-словник: Your dictionary: <https://thesaurus.yourdictionary.com/vampire>
70. Скопенко О.І. «Сучасний словник іншомовних слів», 2006 – 789 с.

Інтернет-джерела

71. Вікіпедія: URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Концептуализация_\(лингвистика\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Концептуализация_(лингвистика)) (дата звернення: 20.11.2021).
72. Вікіпедія: <https://en.wikipedia.org/wiki/Vampire> (дата звернення: 20.11.2021).
73. Вікіпедія: <https://en.wiktionary.org/wiki/vampire> (дата звернення: 20.11.2021).
74. Wise Saying: <https://www.wisesayings.com/vampire-quotes/> (дата звернення: 20.11.2021).
75. Вікіпедія:
[https://ua.wikipedia.org/wiki/Трансильванія#:~:text=Трансильванія%20\(рум.,хребтів%20Східних%20та%20Південних%20Карпат](https://ua.wikipedia.org/wiki/Трансильванія#:~:text=Трансильванія%20(рум.,хребтів%20Східних%20та%20Південних%20Карпат) (дата звернення: 3.04.2021).
76. Вікіпедія: [https://en.wikipedia.org/wiki/Vampire bat](https://en.wikipedia.org/wiki/Vampire_bat) (дата звернення: 3.04.2021).
77. Вікіпедія: https://en.wikipedia.org/wiki/Ghouls_in_popular_culture (дата звернення: 3.04.2021).
78. Вікіпедія: <https://en.wikipedia.org/wiki/Wurdulac> (дата звернення: 3.04.2021).
79. Вікіпедія: <https://en.wikipedia.org/wiki/Revenant> (дата звернення: 3.04.2021).
- Інтернет ресурс: <https://en.wikipedia.org/wiki/Wamphyri> (дата звернення: 3.04.2021).
80. Цитатник “Summer reading”: <https://www.goodreads.com/work/quotes/461235-the-vampyre-a-tale> (дата звернення: 3.04.2021).
81. Інтернет ресурс Київської міської бібліотеки:
<https://lib.misto.kiev.ua/INOFAANT/VARNY/about.dhtml> (дата звернення: 3.04.2021).

82. Вікіпедія: https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_F%C3%A9val,_p%C3%A8re (дата звернення: 3.04.2021).
83. Вікіпедія: [https://en.wikipedia.org/wiki/Nosferatu_\(word\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Nosferatu_(word)) (дата звернення: 3.04.2021).
84. “Open democracy”: <https://www.opendemocracy.net/en/opendemocracyuk/exiting-vampire-castle/> (дата звернення: 3.04.2021).
85. Інтернет ресурс Мелітопольського педагогічного університету: <http://nimfilmdu.mozello.com/vseukranska-nternet-konferencja/page-1/params/post/1337063/> (дата звернення: 3.04.2021).
86. Вікіпедія: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%82%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8_\(%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%82%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8_(%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD)) (дата звернення: 3.04.2021).
87. Вікіпедія: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Coldest_Girl_in_Coldtown (дата звернення: 3.04.2021).
88. Стаття та інтернет ресурс невідомого автору: <https://sites.google.com/site/vokeanimovi/> (дата звернення: 20.11.2021).
89. Переклад лексичних трансформацій на матеріалі текстів у галузі екології: <https://refdb.ru/look/1321796-pall.html> (дата звернення: 20.11.2021).
90. Вікіпедія: [https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_\(1978_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_(1978_film)) (дата звернення: 20.11.2021).
91. Вікіпедія: <https://studopedya.ru/2-11752.html> (дата звернення: 20.11.2021).
76. Інтернет ресурс з художньої літератури: https://stud.com.ua/162347/literatura/generalizatsiya_ponyat (дата звернення: 20.11.2021).
93. Вікіпедія: <https://vikidalka.ru/3-8197.html> (дата звернення: 20.11.2021).
94. Інтернет ресурс пошуку рефератів: <https://refdb.ru/look/2948337.html> (дата звернення: 20.11.2021).
95. Вікіпедія: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення: 20.11.2021).

96. Красяна Н. «Система трансформацій в українському та китайському перекладознавстві»: <chrome-chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fsinologist.com.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2016%2F02%2F%25D0%259A%25D1%2596%25D1%2580%25D0%25BD%25D0%25BE%25D1%2581%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25B0-2.pdf&cflen=422532&chunk=true> (дата звернення: 20.11.2021).

ДОДАТКИ

Фреймова модельна мережа концепту ВАМПІР

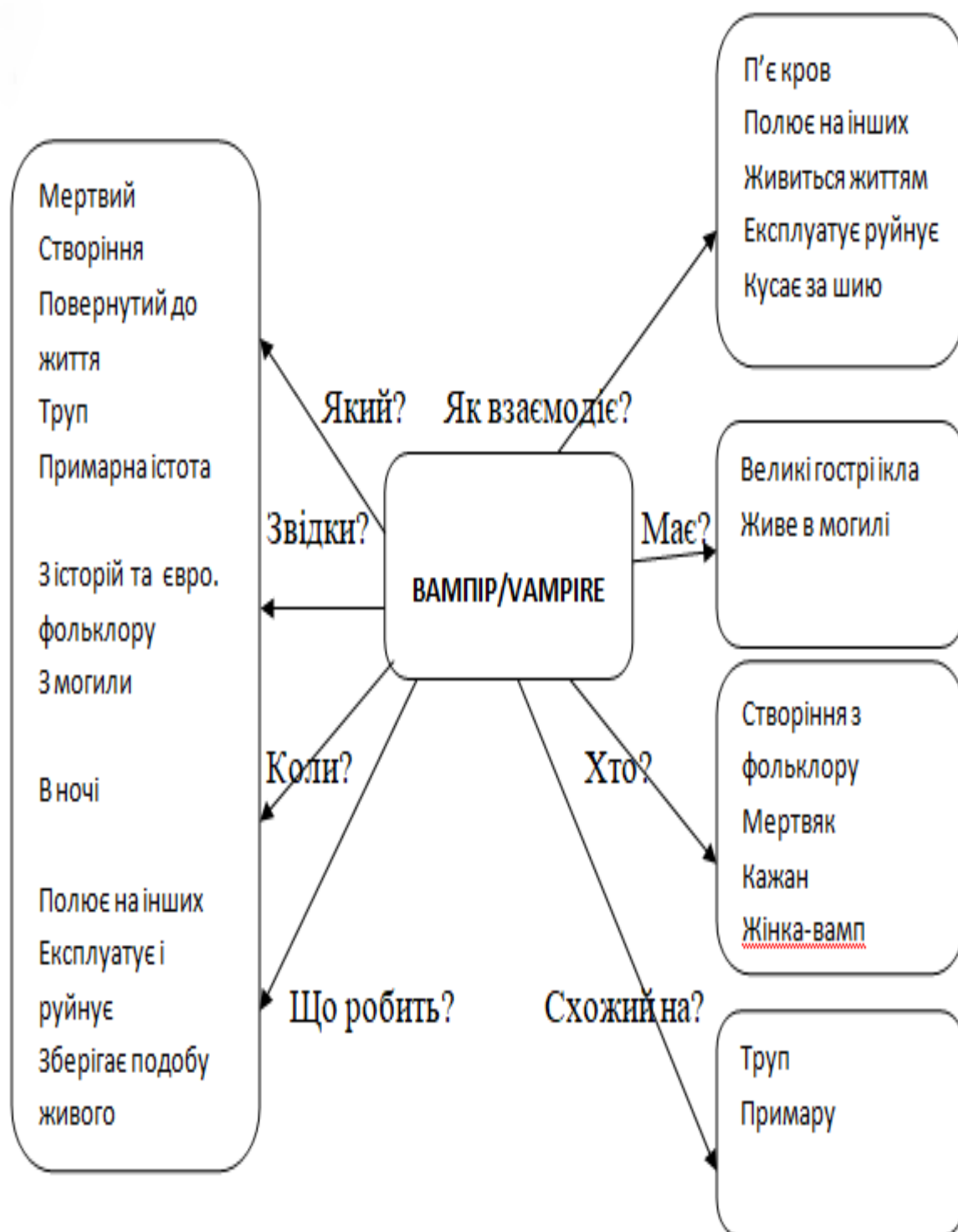
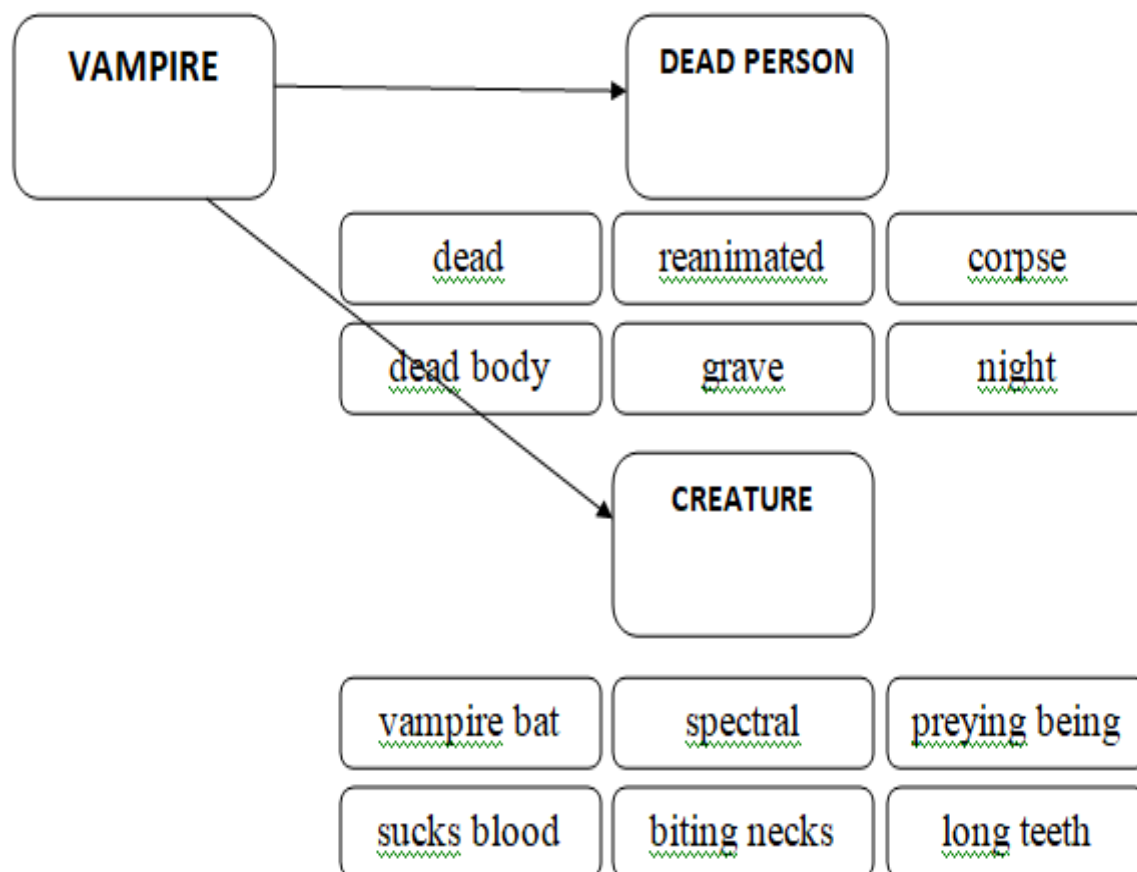

Схема інтегрально-диференційної складової компоненти концепту ВАМПІР

Похідні фразеологізми слова ВАМПІР

Похідні фразеологізми слова ВАМПІР	Значення в англomовній культурі
Energy vampire [70]	A person who is emotionally draining. [70] (є аналог в укр. культурі)
Help vampire [70]	A person who requests answers and solutions from a community while giving nothing in return. [70] (немає дослівного аналогу чи еквіваленту в укр. культурі)
Vamp [70]	Woman who exploits and ruins her lover. [70] (є аналог в укр. культурі)
Vampire bat [70]	A small bat that feeds on the blood of mammals or birds using its two sharp incisor teeth and anticoagulant saliva, found mainly in tropical America. [70] (є аналог в укр. культурі)
Vamp shoe [70]	The upper part of a (women's) shoe [70] (немає аналогу)
Vamp firefighter [70]	Volunteer firefighter, жаргонізм у США [70] (немає аналогу)
Також багато видів кажанів мають у своїй назві слово вампір / vampire, що має пряме відношення до нашого концепту (такі ж значення присутні в українській мові). Дивіться джерело[76].	

Синоніми та синонімічні ряди лексеми

Номінальна лексема концепту ВАМПІР VAMPIRE	Синоніми та синонімічні ряди лексеми
VAMPIRE (ВАМПІР)	Revenant [79] (Ревенант, той хто повернувся до життя після смерті)
	Bloodsucker / blood drinker [79] (Кровопивця)
	Wamphyri [80]
	Vamp [30] (Вамп)
	Ghoul [77] (Гуль)
	Hemovore, Hematophagous [45] (Гематофар)
	Wurdulac [78] (Вурдалак)
	Lamia [30] (Відьма, чаклунка, та що п'є кров дітей)
	Leech [52] (п'явка-кровопивця)
	Нім. Nosferatu (Носферату) [84] ^{підконцепт}
	A dead person who comes back to life, Creature / Beast, Vampire bat [70] ^{підконцепт} , Bat (Кажан)

Класифікація перекладацьких трансформацій різних видатних дослідників.

Комісаров В.Н.	Гак В.Г.	Бархударов Л.С.
Транскрибування Транслітерація Калькування	Семантичне перетворення слів: Вилучення Пересічення	Лексичні заміни: Конкретизація Генералізація Компенсація Причино-наслідкові заміни
Лексико-семантичні заміни (модуляції): Конкретизація Генералізація	Перетворення граматичних категорій: Активні та Конверсивні трансформації (частина мови або форма зв'язку)	Граматичні заміни: Форми слова Частини мови Частини речення Членування речення Об'єднання речення Синтаксичні заміни в складі речення
Граматичні трансформації (граматичні заміни): Форми слова Частини слова Частини речення Типу речення Членування речення Об'єднання речення	Семантичне перетворення слів: Відношення контрасту Відношення виключення Відношення тотожності Додавання Вилучення (кількісні)	Антонімічний переклад Перестановки Вилучення Додавання
Лексико-граматичні трансформації: Антонімічний переклад Описовий переклад Компенсація Переміщення Вилучення Додавання		

Ньюмарк	Рецкер Я.Й.	Швейцер О.Д.
Переміщення Натуралізація	Лексичні трансформації: Конкретизація Генералізація Смисловий розвиток поняття Диференціація Антонімічний переклад Цілісне перетворення Компенсація (втрат при перекладі)	Лексико--семантичні трансформації: Гіпонімічні Гіперонімічні Інтеріпонімічні Метонімічні Метафоричні
Модуляції		
Наскрізний переклад Перекладацька позначка	Граматичні заміни: Заміни частини мови та речення Заміни структури речення: Заміна порядку, додавання та вилучення слів	Граматичні трансформації: Міжрівневі Заміни морфологічних засобів синтаксичними Заміни морфологічних та синтаксичними засобів лексичними
Заміни та транспозиції: Перестановки Культурний еквівалент Синонімія Компенсація		Лексико-синтаксичні трансформації: Антонімічний переклад Конверсивний переклад